RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 258(XV)

Dátum: 13.12.1972.

OBSAH

Rudolf NITTMANN (Pravda)	V cudzom svete, ďaleko od domova	str. 2
Ing. Karol MARTINKA (Pravda)	Ideológia - hospodárska politika a prax	str. 12
Viera BEDNÁROVÁ (Pravda)	Rozviazať ruky zviazané	str. 17
Anna VALACHOVÁ (Společenské nvědy ve škole)	Rozvíjanie brannej výchovy v dejepise	str. 18

PRAVDA, 2. decembra 1972, str. 3. 2(258)XV

Odpoveď na otázku, prečo sa už po tri razy západné Nemecko stalo útočiskom československých emigrantov ◎ Kde sa dobre darí všetkým protisocialistickým živlom ◎ Pred tým, než sa odtrúbilo spoločnému návratu revanšistov

Ešte z roku 1948 je známa udalosť o výtržnosti ľudáckych emigrantov v jednom utečeneckom tábore v západnom Nemecku. Pred budovou americkej vojenskej správy vtedy demonštrovali pod heslom: Chceme mať svoje osobitné tábory — bez Čechov! Američania sa totiž nevyznali vo vzťahoch medzi utečencami z Československa, a tak ich zaradili do jedného spoločného zberného tábora.

Možno to pripomína šibeničný žart Skaličanov, čo chceli mať vlastnú šibenicu „cenin pro sebia a svoje deci", ale je to skutočná udalosť, na ktorú sa pohotove snažil ozvať aj ľudácky jezuitský básnik Rudolf Dilong, žijúci po úteku zo Slovenska v Argentíne. Napísal, že aj v utečeneckom tábore sa prejavila „slovenská nacionálna idea".

Táto „idea" sa od tých čias prejavovala už mnohokrát, vo všelijakých obmenách a rozličných podobách — raz v „nekompromisnom separatizme", inokedy v „európskom federalizme", no pritom sa vždy diametrálne protichodne rozchádzala so záujmami a mienkou samotného slovenského národa.

◎ Prečo práve západné Nemecko?

Už po tri razy sa západné Nemecko stalo záchytnou stanicou emigrantov z Československa. Tie isté zberné tábory, čo po prvý raz boli útočiskom utekajúcich fašistov a ľudákov, prichýlili o tri roky pofebruárových utečencov. O dvadsať rokov neskoršie sa sem utiekali poaugustoví emigranti. Prečo to nebolo ani Francúzsko či Anglicko, kde možno hľadať viac spoločného s nami, ale práve západné Nemecko?

Nechceme skúmať všetky príčiny, ale spomenúť aspoň niektoré aspekty, prečo vo všetkých troch prípadoch emigrácia z Československa tu nachádzala vždy otvorené dvere.

Zbehnutí fašisti sa tu mohli utiekať sprvoti pod ochranu hitlerovského režimu, neskoršie sa tu dobre skrývať za chaotické okupačné pomery a konečne po pár rokoch nájsť patronáciu v revanšistickom hnutí landsmanšaftov.

Pofebruárovej emigrácii sa v západnom Nemecku otvárali hlavné základne vedenia studenej vojny proti socializmu. Tu americká špionážna služba vybudovala štvavé rozhlasové vysielačky Slobodná Európa a Sloboda, tu našli svoj domov rozličné ústavy a centrály západných špionážnych a diverzných ústrední. Tu sa so súhlasom reakčných západonemeckých vlád sústreďovalo všetko, čo pracovalo a bolo nemierené proti nám. Odtiaľto posielali k nám špiónov a diverzantov a podnikali aj také akcie, akou bolo vysielanie balónov s balíkmi štvavých letákov či kontajnerov s pásavkami zemiakovými.

Nakoniec v západnom Nemecku boli hlavné základne imperialistického pôsobenia proti Československu v roku 1968 počnúc filiálkami všetkých spravodajských ústrední Západu, najrozličnejších antikomunistických ústavov, s rozhlasovými ústrediami, zosilňujúcimi signály čs. rozhlasu v auguste 1968, až po pohotovosť štábov NATO a príslušných vojenských jednotiek v kasárňach.

◎ Vábnička pochybných individuí

Ani to nie je zanedbateľné, že západné Nemecko práve svojou povojnovou situáciou, revanšizmom, reakčnými pomermi, ale aj hospodárskym vzmáhaním sa za podpory USA, sa stalo pre mnohé živly priamo vábničkou — tých, čo sa vždy viac cítili Nemcami, ale aj mnohých rasovo prenasledovaných fašistami, ktorých sem lákala vidina odškodného za koncentráky a, samozrejme, rozličných živnostníkov, podnikateľov a likvidovaných fabrikantov, ale aj najrozličnejších podnikavcov a podvodníkov, čo tu chceli uplatniť svojho obchodného ducha a prežiť sa na tzv. hospodárskom zázraku. Sem sa utiekali nespokojenci z radov inteligencie, čo si vymysleli, že sa ovela lepšie uplatnia a rýchlejšie zbohatnú.

To, že bývalý zamestnanec židovskej ústredne za tzv. slovenského štátu v Bratislave, neskorší žalobca pred ľudovým súdom v Bratislave a potom kvestor Slovenskej vysokej školy technickej je teraz zamestnancom verejných služieb mesta Hamburgu — raz dr. Michal Geró, potom dr. Gerő a nakoniec dr. Michael Gero — je príznačným prejavom politického chameleónstva.

Ďalší taký prospechár dr. František Poloczek, „vedecký pracovník" v Archíve cirkevných piesní v Kolíne nad Rýnom si svoju novú existenciu zakladá na klamstvách o údajných protikomunistických postojoch kedysi, keď pracoval v oddelení pre hudobnú folkloristiku pri Slovenskej akadémii vied v Bratislave.

Dr. Kurt Konrad Neuman, teraz docent fakulty sociálnej pedagogiky na vysokej odbornej škole v Hamburgu, náležite zdôrazňuje svoje meno a nemecký pôvod, to, že vždy, po celý život v Československu sa hlásil za Nemca. Keď v Hamburgu zistil, že čosi možno dostať aj na odškodnom za rasové prenasledovanie, začal šíriť, že je „Nearijec katolíckeho vyznania" a vymýšľať si, že dvakrát bol zaistený v koncentračnom tábore, odkiaľ raz ušiel, potom že ho zasa prenasledovali komunisti, hoci z práce v československom rozhlase ho prepustili za falšovanie podpisov pre výplatu honorárov.

Fantázia vo vymýšľaní si príkorí a zásluh, za ktoré sa chcú dostať k lepšiemu bydlu, je ozaj nechraničená. Hoci úrady v NSR sú veľmi prísne za krivú prísahu, za uvádzanie falošných údajov a zamlčovanie minulosti, môžu takí ako Gerő, Poloczek či Neuman klamať do očí svojim chlebodarcom a vymýšľať si, ako sa im to momentálne hodí. Úradníkom týchto inštitúcií najviac lehodí, keď sa takéto individuá hlásia k „veľkonemeckej myšlienke". Vtedy vedia nad minulosťou „novoziskaných Nemcov" zavrieť nie jedno, ale obidve oči a veľmi blahosklonne sa preniesť ponad všetky zákonné ustanovenia.

◎ Na vrchole emigrantskej pyramídy

Do západného Nemecka sa uchyľovali tí, čo v nepriateľskej činnosti proti republike už nemohli pokračovať doma, zradcovia národa a ľudu, bývalí vykorisťovatelia, ľudia priamo platení západnými špionážnymi ústredňami. Tí sú na vrchole tamojšej emigrantskej pyramídy. Pritom tu jestvuje aj ideová kontinuita emigrácie jednotlivých smerov a napriek hádkam a tzv. „ideovým rozporom" medzi skupinami a spolkami, ich spoločná nenávisť proti Československu, najmä proti socialistickému zriadeniu a komunistickej strane.

Ďurčanského tzv. Slovenský oslobodzovací výbor, ktorý aj podľa buržoáznych novín Observer

V cudzom svete ďaleko od domova

ukazoval „prehnaný a neznášanlivý nacionalizmus a robil dojem strany sociálnej reakcie" predstavoval tú ľudácko-fašistickú frakciu, čo presadzovala krajný separatizmus. Sidorova tzv. Slovenská národná rada v zahraničí sa viac orientovala na zástancov stredoeurópskej či podunajskej federácie. Skupina Matúša Černáka vsadila plne na západonemeckých revanšistov. **V auguste 1951 Černák podpísal dohodu s Karpatendeutsche Landsmanschaftom o návrate odsunutých Nemcov na Slovensko.**

Český národný výbor pod vedením bývalého generála L. Prchalu, neslávne známeho z pôsobenia na tzv. Podkarpatskej Rusi, už v roku 1950 uzavrel dohodu s dr. Lodgmannom von Auenom, predsedom pracovnej pospolitosti na obranu sudetonemeckých záujmov, s cieľom utvoriť akúsi „Nemecko-českú federáciu". Po nasledujúcich poradách v Bonne a Londýne ustanovili tzv. Sudetonemecko-český federatívny výbor. Jeho osobitný vojenský výbor mal poradať všetkých dôstojníkov, ktorí ušli z Československa a podchytiť ich pre osobitné divízie. Rakúske noviny Die Furche, blízke Ottovi Habsburgskému začali vyzdvihovať ústlie českých fašistov v emigrácii „včleniť české krajiny do väčšieho celku" a osobitne sa tešili z toho, že „v kruhoch emigrácie sa hovorí o Rakúsko-Uhorsku, o zlatých časoch pre český národ..."

Zatiaľ čo ľudácki fašisti chceli mať opäť svoj „štát" len pre seba a bez Čechov, Prchalovi fašisti s revanšistami ostávali pri svojej „nemecko-českej federácii". Ich **Sudetonemecko-český federatívny výbor schválil dohodu o právnom nároku sudetských Nemcov na „stratené územia", o náhradu škôd a o potrestaní českého ľudu za „spáchané zločiny".**

Ako vidieť v pomere k vysídleným Nemcom a revanšistom boli zajedno tak Tisove ľudácke siroty, ako aj Prchalovi českí fašisti.

Švajčiarske noviny Der Bund v tom čase napísali, že z kruhov čs. emigrácie sa dozvedeli o tom, ako „americké úradné miesta odporúčali vtedajšej Majerovej Rade slobodného Československa a Zenklovmu Národnému výboru pre slobodné Československo, finančne podporovaným Washingtonom, aby zaujali demokratické (!) stanovisko k sudetonemeckej a slovenskej otázke" — to znamená k separatizmu či federalizmu klérofašistov a k vysloveniu súhlasu s návratom sudetských Nemcov.

Po dvadsať rokov sa tak najrozličnejšie skupiny emigrantov grupovali a preskupovali, zaujímali stanoviská k „sudetonemeckej otázke" a podpisovali dohody o návrate sudetských Nemcov. Ale až vtedy, keď v roku 1968 sa u nás doma začalo najprv v náznakoch a potom už celkom otvorene vravieť o „vyrovnaní" sa s tzv. sudetonemeckou otázkou, na veľmi krátky dosah sa priblížila chvíľa revanšu. Predstaviteľ sudetonemeckého landsmanšaftu Becher na zjazde CSU v júli 1968 už vítal „hodinu pravdy, ktorá bije v Československu", čo „utvára predpoklady pre integráciu Európy". Pre integráciu práve v záujmoch sudetonemeckých revanšistov.

Čakali na návrat

V západnom Nemecku si veľmi dobre povšimli a zapamätali slová, ktoré v jednom televíznom vystúpení vyjadril vtedajší riaditeľ Ústavu pre zahraničnú politiku a ekonomiku v Prahe Antonín Šnejdárek. Človek, patriaci k špičke politiky roku 1968, dal jasne na vedomie, že sú ochotní „realisticky preskúmať a znovu zhodnotiť požiadavky odsunutých Nemcov". Novinár Jiříček to už konkretizoval na „urýchlený návrat tých sudetských Nemcov, ktorí majú v Československu príbuzných", po ktorých by „do vlasti" (!) sa mohlo vrátiť ďalších sto-dvestotisíc odsunutých Nemcov. Vrátiť, ako sa už písalo v revanšistickej tlači, s možnosťou zachovania štátneho občianstva NSR, s prísľubom pôžičky pre usadenie sa na novom mieste v Československu a záväzkom dať im aj finančnú náhradu za škodu, ktorú „utrpeli" vysídlením. Orgán sudetonemeckého landsmanšaftu Sudetendeutsche Zeitung denne prinášal správy o „turistických" zájazdoch sudetských Nemcov do Československa, kde „nadväzujú cenné kontakty" a spomínala sa „reintegrácia sudetonemeckých podnikateľov a odborníkov, navrátenie sa Nemcov do vlasti".

Noviny General-Anzeiger, blízke oficiálnym kruhom, zhŕňali najrozličnejšie hlasy z československej strany spolu s požiadavkami sudetonemeckých revanšistov do celkom otvoreného vyhlásenia, nenechávajúceho nikoho na pochybách o skutočných cieľoch a požiadavkách sudetonemeckých revanšistov.

„Sudetskí Nemci budú od Československa, oslobodeného od komunizmu, očakávať návrat k mníchovskej dohode, podľa ktorej v jeseni 1938 sa Sudety pričlenili k Nemecku."

Emigranti v roku 1968 mohli zatíchnuť. Ich myšlienky a požiadavky v nezakrytej podobe celkom verejne hlásali už „progresívisti" v samotnom Československu. Becher a ostatní sudetonemeckí revanšisti čakali už len na to, kedy udrie ich „hodina pravdy" a vráti sa stav platnosti mníchovskej dohody. Dobre boli pamätliví slov starého revanšistu Wenzela Jakscha, ktorý svojim potomkom zanechal odkaz, že „o existencii nejakého československého štátu po novej vojne, v ktorej by zvíťazila Amerika, nemôže byť ani reči".

Lenže 21. august 1968 bol čiarou cez rozpočet všetkých, čo čakali na čosi také, ako na vojnu, v ktorej by zvíťazila Amerika. Emigranti i revanšisti museli znovu odložiť deň „návratu do vlasti". Mohli medzi sebou iba privítať tých, čo im tento návrat sľubovali. Teraz im nezostáva nič iné, len znovu čakať. Daromne a v beznádeji.

RUDOLF NITTMANN

PRAVDA, 2. decembra 1972, str. 3.

PRAVDA, 4. decembra 1972, str. 4.

V čom sa J. V. Kasanický rozchádza so Š. B. Romanom ◎ Úprimný vzťah k československej socialistickej vlasti a jeho protiklad: intrigy nepriateľov Československa ◎ Aké sú styky Š. Romana s najvyššími miestami Spojených štátov a Kanady a prečo o nich nechce a nemôže verejne hovoriť

Ing. Joseph V. Kasanický je prezidentom firmy KAY from KAY and Son, Ivestement and Financing Co v Kensingtone, štát Maryland v USA.

Stephan B. Roman je prezidentom a hlavným účastinárom firmy Denison Mines na ťažbu uránovej rudy v západnom Ontáriu v Kanade.

Svojím funkčným postavením patrí Ing. J. V. Kasanický do hospodárskeho a finančného sveta USA, hoci výškou bankového konta sa nijako nemôže rovnať miliónom Š. B. Romana. Obaja sú príslušníkmi nám protikladnej triedy buržoázie. Spoločný je im osud emigrantov. Jeden aj druhý sú slovenského pôvodu.

Tak by bolo možné ďalej porovnávať. A predsa Jozef Kasanický a Štefan Roman majú oveľa viac toho, čo ich rozdeľuje. Stačí poprevracať pár stránok života Štefana Romana a naproti tomu prečítať iba niekoľko viet z listu, ktorý Ing. Kasanický poslal na československé veľvyslanectvo vo Washingtone.

◎ Dva ohlasy z domova

„Vážený pán sekretár, pozerajúc dennú poštu, otvoril som bielu obálku a vytiahol z nej pohľadnicu Prahy. V prvom momente som nevedel, kto mi môže posielať z Prahy želanie k sviatkom a Novému roku. Otvoril som kartu a vidím znak našej republiky. Neveril som svojim očiam a zamyslene som prezeral tlač, podpis a vašu vizitku," napísal Ing. Kasanický 11. decembra 1971 tajomníkovi veľvyslanectva ČSSR vo Washingtone.

Ťažko veriť, že by jeden pozdrav z vlasti mohol tak vzrušiť človeka, žijúceho v nanajvýš vecnom, obchodnom prostredí, navyše ešte človeka, čo pred rokmi ušiel z Československa. Možno sa však vmyslieť do takej situácie, keď už pri pohľade na papier, predstavujúci čiastočku domova, ostanú bokom všetky denné starosti, pracovné problémy a existenčné otázky a priam samovoľne príde na myseľ domov, rodný kraj, rodní, vlasť.

Skoro v tom istom čase Štefan Roman viedol v Pittsburghu zasadanie predsedníctva tzv. Svetového kongresu Slovákov, ďalšieho z emigrantských spolkov, do ktorého sa združili predstavitelia ľudácko-fašistickej emigrácie po roku 1945 spolu s povojnovými utečencami a podaktorými povojnovými emigrantmi, ako dobre známym Eugenom Löblom a bývalým pracovníkom Čs. rozhlasu v Bratislave, z ktorého sa v Toronte vykľul evanjelický farár Dušan Tóth. Práve na tomto zasadaní tak isto prichodilo Štefanovi Romanovi reagovať na hlasy z domova.

„Noviny na Slovensku a v Čechách sa postavili ku kongresu kriticky a negatívne..." — musel chtiac-nechtiac konštatovať ako ohlas z vlasti na pokusy rozličných a protichodných emigrantských spolkov zgrupovať akýsi strešný, vrcholný emigrantský orgán, hoci pri zakladaní sa nádejal, ako všetci Slováci v cudzine a doma nadšene privítajú SKS. Zostávalo mu teda už len sa utešovať, že „kritickzmus v hlavnom orgáne komunistickej strany, v Pravde" je im vraj „dôkazom, že idú správnou cestou". No pritom nijako nemohli utlmiť zlosť nad vraj „kritickým a zlomyseľným prekrútením skutočnosti" o tomto ich spolku a zakryť najvyššie sklamanie zo skutočnosti, že „medzinárodná situácia neukazuje skoré riešenie", ako si to predstavujú ľudácke siroty klérofašistického režimu a osobne on, Roman, nárokujúci si úrad prezidenta v nejakom obnovenom ľudáckom štáte po rozbití Československej socialistickej republiky a likvidácii jej socialistického zriadenia.

Pre pochopiteľný a samozrejmý negativizmus však Romanovi netreba chodiť až na Slovensko. Stačí sa rozhliadnuť medzi samotnými emigrantmi a nezostane mu nič iného len konštatovať, že veľa z nich „sedí bokom" a požalovať sa na „nezáujem a pohodlnosť", na tých, čo sa „dali zvoliť, ale k práci zatiaľ nijako ruku nepriložili". Starousadlí krajania odmietajú takéto grupovanie proti záujmom národa a jeho vlasti. Teraz, po návrate Miloslava Tačovského z emigrácie, smo od neho počuli potvrdenie takéhoto stanoviska krajanov ku „kongresu", ktoré zistil z rozhovorov s množstvom ľudí. Sám Roman musel konštatovať, že „najstaršia vlna, ktorá je v USA (t. j. naši krajania-starousadlíci — pozn. R. N.), stavia sa zatiaľ na niektorých miestach ku kongresu rezervovane". Keď on takto zaznamenáva ich vzťah, potom je jasné, že pritom nejde len o rezervovanosť najstaršej vlny a na niektorých miestach, ale o prevažný odpor a dištancovanie sa od protinárodných intríg emigrácie.

◎ Hrejivý pocit občana ČSSR

Vráťme sa však opäť k listu J. Kasanického, píšúceho o tom, ako otvoril bielu obálku s pozdravom z Prahy.

„Viete, mal som pocit, aký má človek málokedy vo svojom živote. Skoro po šiestich rokoch som znova mal plný hrejivý pocit skutočného občana Československej socialistickej federatívnej republiky, zacítil som na dosah ruky blízkosť vlasti. Málokto pozná takýto pocit tam doma a myslím, že je málo takých, ktorí by mali tento pocit tuná v cudzine."

Ponechajme bokom, prečo sa náš občan Kasanický ocitol v postavení bez československého občianstva v cudzom svete, aké všelijaké osudové udalosti mu vstupovali do životnej cesty. Nech ho však osud akokoľvek zemepisne oddaľoval od vlasti, zároveň ho aj mocne priťahoval k nej, nedal mu zahynúť, odtrhnúť sa, zapadnúť do emigrantských pomerov nepriateľstva, stále pripomínal domov, vlasť.

Aké pocity môže mať Štefan Roman? Ako podľa nich koná?

Čaká na medzinárodnú situáciu, čo by mala ukázať — podľa jeho želania — „skoré riešenie európskych problémov, z ktorých jedným je aj problém slovenský". Čakanie dopĺňa aj vlastnými krokmi a pokusmi.

„Naše styky s politickými činiteľmi Spojených štátov a Kanady idú, pravda, aj ďalej a v istom zmysle na najvyššie miesta, o čom by som ne-

A z cudzoty, ďaleko od domova (2)

rád podrobne hovoriť," vyhlásil Š. Roman na zasadnutí v Pittsburghu.

Zhromaždenie spozornelo. Zo všetkých jeho „vlasteneckých" tirád a fráz práve tá veta o rokovaniach s najvyššími politickými činiteľmi Spojených štátov a Kanady bola tou najvýznamnejšou na celom zasadaní.

Prečo pán Roman nechce o týchto stykoch hovoriť? Lebo potajme za chrbtom krajanských organizácií rozohráva veľmi nebezpečnú hru. O nej mu neradno verejne hovoriť, aby pritom nediskreditoval oné „najvyššie miesta" Spojených štátov a Kanady, udržiavajúce pri zákulisnom paktovaní s nepriateľmi Československa diplomatické, obchodné a iné oficiálne styky s vládou ČSSR. A vyjednávania s predstaviteľmi inštitúcie, v ktorej hlavné slovo majú separatisti bývalého fašistického režimu, je isté verejne neúnosné aj pre americkú či kanadskú administratívu.

Vládnúca republikánska strana USA si už raz škaredo naštrbila povesť s emigrantmi, keď podpredsedu Romanovho kongresu, bývalého šéfredaktora fašistických novín Slovák, Jozefa Pauču, vymenovala za svojho plateného poradcu pre záležitosti maloobchodu a pre etnické otázky národnostných skupín v USA.

Paučo sa priplichtil k samému Nixonovi. Sám sa vo svojich novinách Slovák v Amerike chválil, že bol medzi pozvanými na bohoslužby do Bieleho domu, kde mu osobne Nixon podával ruku a jeho pani Patricia pozývala k bohato prestretému stolu. Nixon 12. septembra 1971 pozval do Bieleho domu členov Výkonného výboru Národnej republikánskej rady národnostných skupín, ktorý zasadal vtedy vo Washingtone. Paučo o stretnutí s Nixonom a špičkou republikánskych politikov písal ako „o zlatom klinci na zakľúčenie porád". To, ako jednotliví členovia výkonného výboru osvetľovali pomery v Radio Free Europe a vo Voice of Amerika, ako vyzdvihovali úlohy národnostných skupín republikánskej strany i v pomere k národom a štátom, z ktorých vyšli — Paučo kvalifikuje slovami: „Bol to vlastne politický seminár v pravom slova zmysle."

Po odhalení fašistickej minulosti — šéfredaktorstva Slováka, klérofašistického orgánu Hlinkovej strany počas vojny na Slovensku, Jozef Paučo musel v čo najväčšej tichosti rezignovať na všetky finančne vysoko výnosné funkcie v republikánskej strane.

Teraz je Roman už opatrnejší v zdôverovaní sa o stykoch, ktoré vedú na „najvyššie miesta USA a Kanady" a ktoré zatiaľ majú byť čo najprísnejšie utajené pred takým fórom, akým je aj predsedníctvo jeho kongresu.

Kým Romanovi uránové bane Denison Mines v západnom Ontáriu otvárajú dvere k politickým činiteľom na najvyšších miestach v USA a v Kanade, jeho podriadení klopú na dvere do takých organizácií, čo majú alebo môžu mať vraj vplyv „na utváranie budúcich osudov strednej Európy a Slovenska". Za také považujú na prvom mieste, samozrejme, **North Atlantic Treaty Organisation** (NATO), **European Economic Community** (EHS), **Jewish World Congress** (Svetový židovský kongres), **World Congress of Churches** (Svetová rada cirkví) a ďalšie antikomunistické centrály a samozrejme emigrantské organizácie zradcov a utečencov z Poľska, Maďarska, Rumunska, Juhoslávie a Sovietskeho zväzu. Nie sú to žiadne chvastúnske a veľkášske reči, ale konkrétne plány jednotlivých odborov, vedecko-kultúrneho odboru pre styk so Slovákmi, stojacimi mimo rámca kongresu, no najmä politického. Konkrétne plány stykov a ich obsahové zameranie schválili na zasadnutí predsedníctva kongresu v Pittsburghu 4.—5. novembra 1971.

Miloslav Tačovský po návrate do vlasti na tlačovej konferencii hovoril o tom, ako sa tieto plány už realizujú. **Je to najmä nadväzovanie stykov a kontaktov so Svetovým židovským kongresom, rozličnými izraelskými inštitúciami a ďalšími sionistickými organizáciami. Ľudáci chcú takto vyjadriť podporu Izraelu, seba pred svetom ospravedlniť za ódium fašizmu a antisemitizmu, a pochopiteľne za podporu a solidaritu so sionistickým hnutím získať aj výdatnú finančnú podporu.**

Poľské noviny Żołnierz Wolności 27. marca 1972 písali o tom, že získali informácie o kontaktoch zástupcov Pekingu s emigrantmi zo socialistických krajín. Podľa získaných informácií Peking vyjadril ochotu podporovať emigrantské organizácie v ich protisovietskom kurze. Podobné správy teraz konkrétnymi údajmi doplnili navrátilec M. Tačovský, najmä informáciami o stykoch Ďurčanského s emisármi Pekingu. Pre nich je jedno — spojiť sa aj s diablom, len nech im bude pomáhať v ich nekalom diele proti národu, jeho štátu a vlasti.

Mať svoju vlasť

Ing. Kasanický sa úprimne a verejne vyznáva zo svojej lásky k vlasti. Jeho postavenie mu poskytuje isté dobré možnosti na hmotný blahobyt a dobrý život. Iba „hrejivý pocit skutočného občana ČSSR", za ktorým šesť rokov túžil, mu nemohlo dať.

> **„Áno, som patriot. — Mnohí si tento slovný pojem vykladajú všelijako a pletú si ho s kadečím. Pre mňa však tento pojem platí v plnom rozsahu a v plnej hĺbke," píše v liste veľvyslanectvu ČSSR vo Washingtone s poznámkou, že ak uznáme za vhodné, môžeme ho uverejniť v Pravde.**

V Romanovom spolku v deklaráciách vravia o vlastenectve, záujmoch krajanov a národa pod Tatrami. Smolia aj rozličné štátoprávne platformy a koncepcie o tom, s kým a proti komu sa spojiť. Tí triezvejší takú činnosť posmešne nazývajú „h e j s l o v e n č e n i e" a ľudí, čo si už od vojny v protikomunistických centrálach a inštitúciách zarábajú na chlieb hlásaním separatizmu a štvaním proti Československu, „H e j s l o v á k m i", či ešte presnejšie „S l o v á k m i z p o v o l a n i a".

Tí skeptickí, čo vidia svoju nemohúcnosť, musia tak ako ľudácky emigrant J. Staško priznať: **„Nemyslite si, že národ prestal žiť, keď odišlo do cudziny niekoľko tisíc ľudí. Národ žije a bude žiť aj bez nás."**

Iba tí, čo ušli, roztrhali všetky väzby s domovom a zostali bez vlasti, toho citového puta s rodnými a svojimi, bez občianstva, čo aj právne človeka chráni a poskytuje mu záštitu a ochranu pred najrozličnejšími úkladmi.

Ing. Kasanický za šesť rokov neistoty musel precítiť a prežiť všetky muky odlúčenosti a neistoty. Jeho postoj k vlasti, za ktorú považuje v plnom slova zmysle Československú socialistickú republiku, nedal mu skĺznuť, pomýliť sa nepriateľskou propagandou, pridať sa k zradcom.

> **„Jedným slovom, som Vám veľmi vďačný, že po všetkých trampotách, ktorými som prešiel a po dodatočnom udelení mi milosti vládou o legalizovaní môjho trvalého pobytu v cudzine — zavŕšili ste svojím skromným prejavom dlhotrvajúcu etapu rozpakov, či som a či nie som ešte občanom. Vďaka Vášmu pozdravu môžem zasa hrdo niesť svoju hlavu, že som občanom Československej socialistickej federatívnej republiky a mám vlasť. Vďaka. S úctou**
>
> **J. V. Kasanický, MSc."**

Sú ľudia, čo si myslia, aké je to ohromné, že jeden človek slovenského pôvodu, Š. Roman, je miliónarom. Ing. Kasanický sa mu v miliónoch isté nemôže rovnať. Naše sympatie sú len na strane toho, kto úprimne cíti s nami, s národom tu doma, pod Tatrami, s jeho vôľou a bytostnými socialistickými záujmami.

RUDOLF NITTMANN

PRAVDA, 4.12.1972, str. 4.

PRAVDA, 5. decembra 1972, str. 3.

V cudzom svete, d'aleko od domova (3)

Kde má kto svoju Ameriku

Ilúzia kráľovstva nebeského v Amerike a skutočnosť pozemského kráľovstva u nás doma

Krajanovi Benderovi sa raz zachcelo — nielen pre hlad, ale aj tak trochu z rozmaru — dobre a s pôžitkom sa naobedovať. Pri návšteve Newarku si teda vybral reštauráciu — jednu z tých lepších. Len čo vkročil dnu, zistil, že prišiel až do príliš luxusného podniku. Hrdosť mu však nedala sa vrátiť. Dodal si odvahy a sám sa utvrdil, že si predsa môže dovoliť za obed nejakých päť dolárov. Dal si podľa chuti — nejaký rozbieg, pálenku a pivo. Keď mu však hlavný narátal pätnásť dolárov, obliala ho horúčosť viac ako po chlipnutí ostrej whisky. Chcel sa obradiť, že predsa nie je žiadny milionár, ani človek, čo poľahky príde k dolárom, ale obyčajný robotník. Nechal to však. S ťažkým srdcom zaplatil za skúsenosť, ako je to obedovať v lepšej reštaurácii.

Druhý raz sa krajan Bender ocitol v podobnom prostredí v hoteli Balnea Splendid. Keď vstupoval, zdalo sa mu, že je to hotel pre milionárov — všade mramor, hrubé koberce, kreslá, steny obložené drevom. Len to už nebolo v Amerike, ale v našich Piešťanoch, kam prišiel na štvortýždenné liečenie.

Tie dve historky poznačili celú besedu s krajanom Cyrilom Benderom v izbe číslo 228 hotela Balnea Splendid, vybudovaného a zariadeného ozaj ako pre milionárov.

Za sedemdesiatpäť rokov toho Cyril Bender zažil požehnane — učňovské časy, keď sa učil za sedlára, potom robotu garbiara v Bošanoch, prvú svetovú vojnu v Rusku a Taliansku i nezamestnanosť na Vrútkach po vojne, cestu do Ameriky a tam ukrutne ťažké začiatky.

Na čas sa uchytil v železiarňach a potom zase nemal prácu, niekoľko mesiacov robil pri molároch, potom v pekárňach, zažil štrajky v New Jersey. Ako to len bolo ťažké konečne sa uchytiť u kožušníckej firmy v Newarku a robiť a robiť... Roky a desaťročia... Postavil si dom. Trochu ďaleko od cesty a ľudí, ale predsa svoj. Kúpil si aj auto, džip, ako sa hovorí. Teraz je na dôchodku. Po dva razy mohol prísť domov, najprv na návštevu k rodine do Mošoviec a manželkyným príbuzným do Mikuláša, teraz na liečenie do Piešťan — a užiť si prostredia, prichystaného ako pre amerických milionárov.

Ani idylu nestačili zažiť

Akosi nevdojak prišla reč na emigrantov, čo ani len tú krátku milionársku idylu na Západe nestačili zažiť. V novinách sa veľa písalo o samovražde Dezidera Blahu z Bratislavy, Michala Pochanča z Podhradu, o priam otrasnom prípade mladej, ešte len sedemnásťročnej Zuzany Hermanovej...

Koľko je tam ľudskej biedy a tragédií! Nedávno krajanské ľudové noviny uverejnili list krajana Josefa Kasparca z Cedar Rapids, štát Indiana, pod titulkom Amerika ma ožobráčila:

„V Amerike sa chudobnému ťažko žije," napísal krajan Kasparek. „So starými ľuďmi sa nezaobchádza tak, ako by sa malo zaobchádzať. Rád by som sa vrátil do Československa, do môjho rodného kraja — no nemám dosť peňazí na cestu. Nepoznáte nejakého »štedrého strýčka«, ktorý by mi chcel darovať 350 dolárov? Bol som pred rokmi »zámožný«, dnes som chudákom. Amerika ma o môj majetok ožobráčila. Prezident Nixon pre biednych, starých ľudí nemá groše — ale na pustošenie sveta má bilióny dolárov. To Kongres odhlasuje ihneď, ale zvýšiť penzie starým ľuďom, na to Kongres potrebuje niekoľko rokov. Kde je spravodlivosť?" pýta sa zúfalo.

V rukách obrazený peniaz

Emil Bender robil do sedemdesiateho roku. Teraz je už päť rokov na dôchodku. Penziu poberá slušnú — dvesto päťdesiat dolárov. Až na závidenie pri prepočítavaní turistickým kurzom.

— Len to akosi ľudia nechcú vidieť, čo všetko a koľko v Amerike stojí, — vysvetľuje. Za vizitu u lekára platí človek tridsať až päťdesiat dolárov, a to ešte každý lekár nerád dáva „bill" — to ako účtenku, lebo honorár musí potom uviesť do príjmov pre zdanenie, no zase každý pacient si len na základe účtenky môže taký obnos odpísať z príjmov v daňovom priznaní. Stopäťdesiat dolárov sa platí za lekárske vyšetrenie, to ako s odberom krvi, meraním tlaku, röntgenom a tak. Nie veru, tá moja penzia, to nie je v Amerike nijaký veľký peniaz.

„Vážne ochorenie značí pre amerického občana finančnú katastrofu. Pre niektorých Američanov, najmä obyvateľov chudobných mestských štvrtí, invalidov a pre starých ľudí, je zdravotnícka starostlivosť prepych. Poplatky za liečenie v nemocnici predstavujú až sto dolárov denne."

To už nevraví náš krajan, ale člen Snemovne reprezentantov Murphy. A toho iste nemožno upodozrievať, že si vymýšľa zlé pomery a skutočnosť opisuje v černejších farbách, než je.

Človek v núdzi a nešťastí

Krajan Bender spomína na svoju haváriu. Šiel džipom, akosi nedal pozor a v mihu zbadal, že sa rúti do priekopy. Poriadne sa doráňal. Zranil si pečeň, bodrá a koleno. Operácia a pobyt v nemocnici stáli okolo štyritisíc dolárov. Platil a platí si nemocenské, nuž dostal tritisíc. Ale takých tisíc dolárov aj tak musel dať zo svojho. Jediné šťastie, že mal našetrené a odložené práve pre takýto prípad, s ktorým musí človek tak rátať, ako s neúprosným príchodom staroby.

To, ako sa povodilo istej emigrantke Márii Zenahlíkovej, je jeden prípad z tisícov, a to len práve preto, že zo svojho nešťastia a biedy urobila politický prípad.

M. Zenahlíková a jej manžel, lekár, boli vraj po dlhé roky väznení v Československu. V roku 1968 sa im „podarilo" utiecť do západného Nemecka, kde si našli prácu. Zenahlík pracoval ako lekár, prácu si našla aj jeho žena. On však roku 1971 náhle zomrel a Zenahlíková tak nešťastne padla, že si poškodila chrbtičku. Emigrantské noviny o tom rozvinuli celú kampaň. Písali, že po doliečení by rada prišla na tri mesiace na rehabilitačný pobyt do Švajčiarska, že však nemá dostatok peňazí, a tak sa teda obracajú na krajanov, aby jej pomohli a poslali, kto koľko môže, lebo jeden deň v rehabilitačnom stredisku bude stáť stoštyridsať švajčiarskych frankov, teda pri trojmesačnom pobyte bude potrebovať 12 600 frankov.

Kde hľadať štedrého strýčka

Lenže mnohí, čo to čítali, začali klásť rozličné otázky a porovnávať isté skutočnosti. Tak priemerný mesačný zárobok vo Švajčiarsku je asi tisíc švajčiarskych frankov. To značí, že za jeden deň pri dvadsiatich dvoch

pracovných dňoch zarobí človek okolo 45 frankov. Na jeden deň liečenia teda potrebuje pracovať tri dni. To je iste dostatočné porovnanie. A potom — pýtali sa — ako je to možné, že dve osoby, z nich jeden lekár, pracovali v „blahobytnom" západnom Nemecku dva roky, a nič si pritom nenašetrili?

Na koho sa môže obrátiť krajan Jozef Kasparek? Darmo hľadá „štedrého strýčka", ktorý by mu mal darovať nie 12 600 frankov, ale iba 350 dolárov, práve toľko, čo potrebuje na zaplatenie cesty do Československa.

Na koho by sa bol mohol po havárii obrátiť Cyril Bender, robotník, ktorý svoje nešťastie nijako nemohol spolitizovať? Kto by mu bol čo dal? Až po päťdesiatich rokoch práce, platenia starobného poistenia, nemocenského a odborárskych príspevkov dostal dôchodok. Z toho našetreného mohol teraz dať aj na zdravie — zaplatiť si cestu domov i kúpeľnú liečbu v Piešťanoch: za letenky vyše tristo, za pobyt päťsto. Na deň to pripadá 19,50 dolára. V Amerike by musel platiť päťkrát toľkoľ Aspoň sto dolárov.

— Nuž a tu je aj iný vzťah k človeku, láskavosť, pozornosť, dobrá strava a opatera. Môže sa cítiť ako doma, medzi svojimi.

Najčastejšie vyslovované slová

Ani po šesťdesiatich rokoch života v Amerike reč Cyrila Bendera nezaprie, že pochádza z ťrečitého slovenského kraja — z Turca, Mošoviec. Nezaprie však ani polstoročie života v amerických pomeroch, keď už častejšie má na jazyku slová o starobe, chorobe, lekároch, liečení, liekoch, penzii a daniach.

Bol doma na návšteve v šesťdesiatom treťom. Môže teda porovnávať s tým, čo vtedy videl. Navonok, na domoch, staviskách, budovách, fabrikách, v mestách a na dedinách, vo výzore ľudí, detí, ich oblečení, v dostatku a dobrom živote.

Videl však i závisť a lakomstvo. Nájdu sa ľudia, čo si radi nariekajú na život. „Môže inžinier na penzii dostávať iba päťsto korún dôchodku?", pýta sa. Aby vraj nemusel chodiť po žobraní, musí ešte pracovať. Ale žobrákov tu nikde nevidel. Ani chodiť otrhaných ľudí. Ba ani deti behať bosé, hoci behať v lete naboso je zdravotne veľmi dobré. Ale takí sa stále len žalujú. Aj tu v Piešťanoch, hoci sa tu zadarmo a komfortne liečia. Čože by chceli, kladie otázku, vari ešte škrabkať po pľúcach?

— Oj, mal som ja tu veľa rečí s kdekým. A tak som si pripadal často ako agitátor. Viete, ten váš. Musel som presvedčovať veľa ľudí, čo si myslia, že Amerika, to je kráľovstvo nebeské, že každý si tam žije ako milionár. A ja vidím, že ľudia tu u nás majú kráľovstvo na zemi, prácu aj dobré zárobky, že si vari všetko môžu dovoliť. A hlavne majú zadarmo liečenie a plnú istotu v prípade choroby a na staré kolená.

Ťažký je život v Amerike

Krajan Ján Petráš z Little Falls, štát New York v Úste Ľudovým novinám píše, prečo sa oneskoril s platením predplatného:

„Dražoba je veľká a príjmy také malé, že z tej penzie sa veru nedá odložiť ani cent. Sľubujú podvýšku, ale tej sa asi nedožijem. Som už 90 rokov starý."

Andrew M. Gonda z mesta Livonia, štát Michigan, napísal:

„Ponicktorí páni zúria ako divosi, ako keby im dochodil koniec pri ich mestných válovoch. Vojnári zabíjajú nevinný svet, nivočia všetko, čo im je odporné. Kde je ten pán boh, ku ktorému sa utiekajú naši kresťania, aby ich vyslyšal? V mestách po USA človek nemôže spokojne ani na ulicu. Pritom je veľká drahota na všetko. Tieto poriadky najviac utláčajú čiernych občanov, lebo sú na spodku rebríka hospodársky, spoločensky a morálne. Väčšina ich žije z verejnej podpory."

„Je to niečo hrozné, čo sa dnes robí v Amerike," je názor krajanky Paulíny Kružekovej z mesta McKeesport v Pensylvánii.

Bolo by možné čítať takto listy ďalších a ďalších našich starých krajanov. Všetko s rovnakým obsahom o tom, ako tam žijú v Amerike.

— Poznám ten život tam u nás v Amerike, a rozprával som sa aj s tými, čo si pre nič — za nič nariekajú a poderomnici sa žalujú. Ale stretol som sa aj s jednou starou babkou. Na dôchodku už je. Dostáva deväťsto korún. Opytujem sa jej, reku ako sa má. Len na roky a starobu sa požalovala. „Inak sa mám dobre," povedala mi. „Mám ja tu veru lepšiu Ameriku ako vy tam za morom." Viete, tak trocha so sebavedomím a vari aj preto, aby mi povedala niečo naprieč. Však viete, ako. Ale s tou Amerikou mala svätosvätú pravdu.

RUDOLF NITTMANN

PRAVDA, 5. decembra 1972, str. 3.

PRAVDA, 6. decembra 1972, str. 3.

EMIGRANTSKÉ OSUDY

Protiklad životných osudov dvoch ľudáckych emigrantov ⊙ Paučova kariéra, siahajúca až k Nixonovi ⊙ Čulenova bieda, spoznanie bezvýchodiskovosti emigrácie, jeho smrť a pochovanie do hromadného hrobu

Bolo to ešte 26. februára 1964. Konštantín Čulen a Jozef Paučo oslavovali svoje životné jubileá. Čulen, bývalý poslanec tzv. slovenského štátu, v emigrácii živiaci sa dopisovaním do novín a písaním knižiek — šesťdesiate narodeniny a Paučo, za klérofašistického režimu na Slovensku šéfredaktor orgánu HSĽS Slovák, v Spojených štátoch majiteľ a šéfredaktor ľudáckych emigrantských novín Slovák v Amerike — päťdesiate narodeniny.

V tom dáte narodenia a v spoločnej oslave životných výročí bola v mnohom náhodná, ale verí ešte viac osudová a tragická zhoda. Zhoda akoby ich priateľstva, ideovej jednomyseľnosti a stranníckej spolupatričnosti navonok, ale napriek príslušnosti k jednej ľudáckej orientácii úplne rozdielne životné osudy. Paučo žil v dobrom bydle ako úspešný politik, plným dúškom využívajúci všetko, čo len v emigrácii možno využiť. Čulen sa stále viac umáral v chorobe a nedostatku, kruto pociťujúc všetky útrapy cudzieho, nežičlivého sveta.

V biografii Konštantína Čulena, pôvodným povolaním železničného úradníka, neskoršie ľudáckeho spisovateľa a popritom člena správnej rady drevárskej spoločnosti Orol, Hospodárskeho cukrovaru v Seredi a Slovenského liehovarníckeho priemyslu v Malackách, do 3. apríla 1945 — keď útekom tisovcov do Rakúska zanikol ich štát — dominuje predovšetkým poslanecká sinekúra za okres Skalica, ktorú mu ako jednému zo 71 členov tzv. slovenského snemu veľkodušne dalo vedenie HSĽS za jeho zásluhy o popularizovanie ľudáckej požiadavky uznesenia Pittsburskej dohody.

Jozef Paučo svoju cestu nahor, medzi ľudáckú elitu a špičku tzv. slovenského štátu začínal ako obvodný tajomník HSĽS pre okresy Hlohovec a Nitra, potom cez funkciu Tisovho osobného tajomníka a sinekúru člena správnej rady trnavského Figara zakončil na Veľkú noc 1. apríla 1945, keď vyšlo posledné číslo novín Slovák, ktorých bol až do samého konca šéfredaktorom. K jeho životopisu Papánkov Newyorský denník pridal charakteristiku, že Paučo je náruživým hráčom kariet a kaviarenským povaľačom, doktorát získal podfukom a za vojny bol agentom SD (Sicherheitsdienstu — nemeckej bezpečnostnej služby). Hoci patril na vrchol klérofašistickej pyramídy a hlásal nenávistný antisemitizmus, v emigrácii sa teraz stále viac vraví o jeho, nie práve „čistom árijskom pôvode".

Mimochodom, starý ľudácky emigrant R. Kalenčík v liste redakcii, v ktorom sa ohradzuje, že sme ho v článku Bez zľutovania a milosrdenstva (Pravda z 8. VII. 1972) vraj neprávom nazvali Paučovým komplicom, píše: „Po prvý raz som sa s ním (t. j. s Paučom, pozn. R. N.) stretol a vôbec videl jeho bastardský „púnem" (íste viete čo znamená „púnem" po jiddiš) v redakcii Slováka tak po „priateľsky", ak by sa rýchle nebol schoval za dvere, bol by mal ten po jeho otcovi zdedený — orientálny žuchál skrvavený. Na tomto „priateľskom" pomere sa do dnešného dňa nič nezmenilo, dodáva R. Kalenčík.

⊙ Útočište v bohatých spolkoch

Po úteku Čulen i Paučo jedinú možnosť svojej budúcej existencie videli v prosperujúcich spolkoch amerických krajanov. Preto sa usilovali odpútať od ľudáckej svorky, prešmyknúť sa čo najskôr do Ameriky a tam, ako keby sa nič nebolo stalo, po skrachovanej fašistickej kariére začať sa tvárif ako demokrati.

Paučo rýchlo prišiel na to, že postavenie a uznanie mu nekynie v nijakých takých spolkoch fašistov, akým bol tzv. Slovenský oslobodenecký výbor, Slovenská oslobodzovacia rada, či Slovenská národná rada v zahraničí, v ktorej sa ustanovil dokonca za generálneho tajomníka, ale predovšetkým v začiatej a bohatej Slovenskej lige v Amerike a v novinách so starou tradíciou, v Slovákovi v Amerike. Hoci sa Paučovi protivníci a závistníci usilovali vypátrať, ako sa mu v USA podarilo z redaktora stať sa šéfredaktorom a potom aj majiteľom novín, nijako nemohli na to prísť. Vie sa len to, že noviny Slovák v Amerike podaroval ich zakladateľ farár Lech Filipovi Hrobákovi, neskoršiemu predsedovi Slovenskej ligy v Amerike, súperiacemu v predsedníctve tohto spolku s dr. F. Hletkom. Po smrti Hrobáka, keďže jeho žena sa novinám nerozumela a synovia už nevedeli po slovensky, sa za prispenia Hletku stal ich majiteľom Jozef Paučo.

⊙ K. Čulen ako lifthoy

Za ten čas čo takto Paučo prišiel k majetku, hodnému dobrých dvadsaťtisíc dolárov, Konštantín Čulen žil až kdesi na emigrantskej periférii. Živil sa písaním článkov a knižiek. Na začiatku šesťdesiatych rokov mu vyšla brožúrka V zajatí falošných legiend a nenávistného srdca, ktorá spôsobila veľa rozruchu v celej emigrácii.

Knižka bola úplným vytriezvením z omámenia exilom, obžalobou jeho emigrantských pohlavárov, žijúcich z minulých zásluh, falošnej slávy, pochybných legiend a v nenávistných vzťahoch medzi sebou.

V pamflete Metelica, namierenom proti Jozefovi Paučovi, ľudácky emigrant Rudolf Kalenčík píše, ako „duševne utrápený, telesne chorý a chudobný" Čulen sa prisťahoval do jeho domu. „Keď bol asi po pol roku vyliečený," píše Kalenčík, „našiel som mu robotu nočného vrátnika vo veľkom apartmentnom dome, kde mal kabínu s písacím stolom a okrem otvárania brány »nočným vtákom« žiadnu fyzickú robotu. Bola to preňho ideálna robota (!)".

Tak Čulen končil svoju spisovateľskú politickú kariéru spoznaním zbytočnosti emigrantskej politiky a svoju životnú cestu „ideálnou robotou" nočného vrátnika a lifthoya.

⊙ Paučo ako románopisec

Paučo sa tiež pokúšal písať. Napísal román Nepremožiteľní. To ako o domácom odboji ľudákov, na tému, ktorú — ako píše Kalenčík — „Paučo plagizoval od dr. Krajčoviča, ktorý sa tu vydával za

vodcu bielej, vôbec nejestvujúcej Légie". Kalenčík veľmi jednoducho a jednoznačne hodnotí Paučovo „veľdielo". „Je to najhlúpejší paškvil od potopy sveta, nesúci ani pre bláznov." Hoci Kalenčík nenávidí Pauča, odporúča prečítať si túto knihu, aby každý v emigrácii videl, akého to v Paučovi majú „románopisca".

Keď Paučo neuspel ako spisovateľ románov, rozhodol sa pre cestu do politiky. Najprv do krajanských spolkov s ľudáckou orientáciou. Keď sa už stal majiteľom Slováka v Amerike, získal aj majetok ďalšieho publikačného zdroja — Almanachu. Súčasne sa mu podarilo dostať do vydavateľského spolku Jednota, v spolku Slovenská liga v Amerike sa usadil vo funkcii generálneho tajomníka a pokladníka, ponechávajúc si bokom ešte vlastnú organizáciu slovenských klérofašistov, tzv. Slovenskú oslobodzovaciu radu a v nej funkciu podpredsedu. Vrchol jeho emigrantskej kariéry mala byť funkcia podpredsedu Romanovho tzv. Svetového kongresu Slovákov, ľudákmi ovládaného spolku emigrantov, a funkcie v republikánskej strane USA, o ktorých ešte bude reč.

Zatiaľ čo Čulen žil z idealizmu a práce nočného vrátnika, Paučo sa chytro naučil, ako z krajanov „pumpovať" doláre do všeličiakych, ním zriaďovaných a ovládaných fondov. Tak napríklad založil Fond tzv. SNR v zahraničí, zmocnil sa Lachovho fondu a Bernolákovej základiny, fondu Slováka v Amerike a prenikol aj do výboru Amerického fondu pre slovenských utečencov. Dnes má Paučo už rozsiahly vydavateľský podnik, dom v Middletowne a žije blahobytným životom zažitého Amerikána. Žobravá taktika, ako píše Kalenčík, sa mu vpila do krvi a mozgu a stala sa mu hlavným remeslom.

Čulenova „spisovateľská dielňa"

Keď Čulen dopísal knižku V zajatí falošných legiend a nenávistného srdca, sám si ju pripravil na vydanie. „Pomáhal som mu text na mojom mimeografe rozmnožiť a stránky poskladať", píše Kalenčík, u ktorého Čulen viac ako tri roky býval, „a on si to potom zviazal a opatril kartónovou obálkou."

To je iste dosť zaujímavé svedectvo o „spisovateľskej dielni" K. Čulena. V kumbálku apartmentného domu si mohol Čulen v pokoji písať články a študovať materiál. Z Clevelandu si dal poslať vyše sto kartónov kadejakého materiálu a ďalší po robote zháňal, kde čo súceho sa dalo — zasvätuje nás Kalenčík ďalej do jeho tvorby. Čulen začal spracúvať materiál, týkajúci sa I.K.S.J. (Prvej katolíckej slovenskej jednoty). Z knihy si sľuboval finančný úspech, čiže značný honorár, píše Kalenčík a uvádza slová, ktoré mu povedal Čulen: „Toto bude moja prvá zaplatená literárna práca v Amerike."

To mal už Čulen za sebou po bezmála dvadsaťročnej publikačnej činnosti niekoľko knižiek a až táto mala byť zaplatená. Rátal s vydaním 10 tisíc kusov a cenou po päť dolároch, čo mu malo vyniesť dobrých vyše desaťtisíc.

Kalenčík spomína, ako Paučo práve pri spoločnej oslave narodenín 26. februára 1984 vzal od Čulena rukopis knihy, aby ho dal vytlačiť. Čulen vtedy ešte netušil, že sa nedožije vydania knihy o 75. výročí Jednoty, na ktorej po dlhé roky v biede a strádaní pracoval, a že ovocie zoberie jeho „najlepší priateľ" Paučo.

Začiatkom marca 1964 Čulen ochorel. Odviezli ho do univerzitnej nemocnice York Avenue a zakrátko operovali. Zistili mu rakovinu. Začiatkom apríla ho operovali druhýkrát. Siedmeho apríla zomrel.

Ako pochovávajú chudobných

Paučo písal nekrológ do Slováka v Amerike a pohrebník Drábik objednal pre telesné ostatky Čulena miesto na cintoríne chudobných v Bronxe. Pri rozlúčkovom obrade v kostolíku sv. Jána spieval Rudolf Petrák, kedysi známy slovenský spevák. Obrady celebrovali kňazi Mondok, Fuga a Füzy, lúčili sa príbuzní a známi a potom nasledoval pohreb, o ktorom Kalenčík doslova píše:

„Všetci, teda aj Paučo (ak tam bol — ja som ho tam nevidel) smo videli, do akej obrovskej jamy bola rakva s Čulenom spustená a ja to mám na štyroch snímkach odfotografované. Keď Čulenovu rakvu spúšťali, vtedy tam na dne — v pravom kúte — už boli tri rakvy, teda Čulenova bola štvrtou od prava a do lava bolo miesto pre ďalšie dve a koniec nôh pre ďalších šesť, čiže v jednej vrstve spolu dvanásť vedľa seba. Pohreb bol asi o dvoch poobede — 11. apríla — skončený. Jama bola do večera 14. apríla doplnená ďalšími dvoma vrstvami po 12 rakiev, spolu na 38 doplnená a zahrnutá buldozérom. Teda bol to nesporne hromadný hrob!"

Prešli roky, ale tá tragika konca života K. Čulena a spôsob jeho pochovania v hromadnom hrobe, do akých v Amerike pochovávajú tých najúbohejších a najbiednejších, je predsa len otrasná. Cudzia je nám pomstychtivá zlomyseľnosť (veď Čulen dlhé roky bojoval proti nám), ďaleké akékoľvek želanie odvetnej analógie, ponúkajúcej sa pri vedomí toho, čo to boli masové hroby, ktoré zanechali fašisti po Slovenskom národnom povstaní pred svojím útekom zo Slovenska. Pri všetkej humanite však na zločiny fašistov a vinu ich ideových vodcov ani po desaťročiach zabudnúť nemôžeme. Samotného K. Čulena odsúdil ľudový súd v neprítomnosti na 30 rokov žalára.

Osud a koniec K. Čulena nie je výnimočný. Osobitosť bola iba v tom, že známi mu predsa len po čase usporiadali druhý pohreb a pochovali ho do samostatného hrobu na slovenskom cintoríne v Passaicu.

Paučo zasahoval ešte aj do posmrtných osudov Čulena. Dobre zarobil na jeho knihe 75. rokov Jednoty a R. Kalenčík mu vykričal aj obohatenie sa na zbierke na druhý pohreb Čulena. Pripomenul však Paučovi, že „všetko do času a boh navuky, že ešte žiaden topoľ nevyrástol nad oblaky..."

Vzostup a pád J. Pauču

Paučo stavil na partajný boom Republikánskej strany USA. Stal sa jej členom a republikánske záujmy začal šíriť aj medzi emigrantmi. Vyčerdoval si, že jedine on bude reprezentovať všetkých jej členov slovenského pôvodu. Za ich hlasy dostal ako prvú odmenu funkciu experta pre maloobchod, neskoršie sinekúru kontrolóra Republikánskej strany pre etnické otázky národnostných menšín v USA. Už-už sa Paučo cítil na vrchole svojej americkej kariéry. Chýbalo len to, aby ho republikánsky prezident Nixon tak vyznamenal, že ho pozval na bohoslužby do Bieleho domu.

Raz darmo, Paučo vie, ako sa kde votrieť. Kedysi sa tak ako činiteľ ľudáckeho emigrantského spolku tzv. Slovenskej národnej rady v zahraničí obrátil na Roberta Kennedyho, ktorý bol vtedy ministrom. R. Kennedy poslal pozdrav Paučovej organizácii a až neskoršie sa dozvedel, komu vlastne želal úspech.

Nebyť odhalenia fašistickej minulosti J. Pauču Jackom Andersenom v novinách Washington Post a New York Post, bol by u republikánov iste stúpal ešte vyššie.

V emigrantských novinách Newyorský denník sa 22. januára 1972 zjavila krátka správička:

„Podľa úradných informácií nezastáva už Jozef Paučo, redaktor Slováka počas Tisovho režimu, od októbra nijaké funkcie v Republikánskej strane. Tým považujeme prípad jeho účasti vo verejnom a politickom živote za uzavretý."

Skutočne — všetko iba do času...

RUDOLF NITTMANN

10(258)XV

PRAVDA, 6. decembra 1972, str. 3.

PRAVDA, 7.decembra 1972. str. 3.

V CUDZOM SVETE, ĎALEKO OD DOMOVA

Koho vítame u nás doma (5)

Staré a nové krajanské pokolenie ○ Možno prekonať mučivé pocity odlúčenosti od svojich, rodného kraja a vlasti? ○ Ako nájsť aspoň trocha životného uspokojenia a vyrovnanosti ○ Vzťah mladej krajanskej generácie k domovine svojich otcov

Konštantína Čulena pochovali v roku 1964 do spoločného, hromadného hrobu... Tak pochovávať v Spojených štátoch je úplne všedné, najmä vtedy, keď ide o človeka, čo bol iba nočným vrátnikom vo veľkom nájemnom dome apartmánov v newyorskom Brooklyne. Nevšednosť je však v tom, že Konštantín Čulen bol za tzv. slovenského štátu významným ľudáckym politikom, poslancom jeho „snemu" a politickým publicistom, a potom jeho životným údelom v emigrácii v USA bola iba bieda, strádanie a chudoba.

Vie sa aj o smrti iných. Pri otváraní výbušnej poštovej zásielky 5. júla 1955 v Mníchove zahynul bývalý autonomistický minister a neskorší vyslanec tzv. slovenského štátu u Hitlera v Berlíne Matúš Černák. Začiatkom päťdesiatych rokov zomrel aj Karol Sidor, kedysi Hlinkov zástupca a po upadnutí do nemilosti u Nemcov vyslanec farskej republiky vo Vatikáne. Jozef Lettrich, voľakedajší predseda Demokratickej strany a do februára 1948 predseda Slovenskej národnej rady, zomrel 29. novembra 1969 v New Yorku práve v predvečer zrazu svojho emigrantského spolku, tzv. Stálej konferencie demokratických exulantov. V cudzine, ďaleko od domova zomrel spisovateľ J. C. Hronský, voľakedajší správca Matice slovenskej dr. Stanislav Mečiar, spevák Rudolf Petrák, historik František Hrušovský a viacerí iní.

O smrti tých, čo kedysi čosi znamenali, sa obyčajne vie. Koľko je však neznámych emigrantov, o ktorých sa nepíšu nekrológy, čo zomierajú opustení, bez svojich, ďaleko od domova, úplne sami. Bez slovka pohnutia a ľútosti.

Starnú a odchádzajú aj tí, čo v celých húfoch kedysi opúšťali naše chotáre a v Amerike hľadali prácu, chlieb a lepší život. Radi by sa boli vrátili a prišli skloniť hlavu k svojim, do rodného kraja. Na staré kolená žijú iba túžbou za domovom, s mučivými pocitmi tiahnutia k rodnej hrude, ale aj priviazanosti k tomu, čo si svojou prácou za štyridsať-päťdesiat rokov tam v Amerike nadobudli, privyknutia na život, v ktorom sa zodrali, na domček, čo si postavili, na deti, ktoré dorástli už do toho prostredia, čo im starým bolo vždy viac cudzie ako svoje.

○ Ako nájsť životné uspokojenie

Možno nájsť uspokojenie pred koncom života aspoň v jednej ceste a návšteve svojich v rodnej dedine v starej vlasti?

Na tú otázku chcel by som odpovedať rozprávaním o stretnutí s Calvinom Brookom a jeho dvoma synmi.

Po návšteve rodnej dediny a ceste po Slovensku prišli k nám do Pravdy. Krajana Kalvína Bruka sem ťahala spomienka na dávne dopisovanie do našich novín a ako terajšieho učiteľa typografie lákalo prostredie, vôňa černe a olova našej sadziarne.

Hoci za obete celej rodiny v Malom Sulíne sa dostal na učiteľský ústav v Košiciach, nemal možnosť ho dokončiť. Vyhodili ho zo školy za slohovú úlohu. Písal, že četníci strieľajú do robotníkov a že Československá republika je im macochou. Rodná dedina Malý Sulín, učupená za chrbtom sveta až kdesi pri poľských hraniciach, ho vtedy už nevedela prichýliť. Prácu a lepší život hľadal v Amerike.

Zariadil si tam život, ale srdcom ho to vždy ťahalo domov. Prvýkrát sa mu to podarilo pred vojnou v tridsiatom siedmom, potom po vojne až v štyridsiatom deviatom a konečne zase už so svojimi dvoma synmi v lete sedemdesiatom druhom.

Jeho rodisko, Malý Sulín, to bola kedysi vari najzaostalejšia dedina. Ešte pri jeho návšteve v roku 1937 nebola v dedine škola a do obce neviedla žiadna cesta. Negramotnosť, poverčivosť, zaostalosť a krajná chudoba bola každodenným životným údelom ľudí, čo tu žili.

Prišiel sem aj v roku 1949, po vojne a oslobodení. Videl ten pokrok oproti minulosti. V dedine už stála nová škola, ľudia sa vzmáhali, začínali si stavať nové domy. Cesta síce ešte do dediny neviedla, ale s tou najväčšou presvedčivosťou mu všetci hovorili, že zakrátko ju postavia a bude mať aj autobusové spojenie so svetom.

A aký to bol rozdiel po viac ako dvadsiatich rokoch znovu vidieť svoju rodnú obec — s novými domami a životom, neporovnateľným s tým, čo tu vládol kedysi. Deti do pätnásteho roku môžu cho-

dlí do školy, čo stojí v Malom Sulíne. Majú elektrinu, vedie sem obstojná cesta a autobusová linka umožňuje Sulínčanom prístup k svetu. Ľudia z dediny pohľahky môžu chodiť za prácou do závodov, fabrík a podnikov v Starej Ľubovni, v Spišskej Starej Vsi a inde na okolí, kam už autobusom nie je tak ďaleko ako prv peši a s batôžkom na chrbte.

Vrchol zistenia skutočnosti v ČSSR

Kalvín Bruk tentoraz mohol so sebou vziať už dospelých synov, aby videli a spoznali jeho domovinu. Spytoval som sa staršieho Stevena, teraz už tak ísto ako otec učiteľa, ako sa mu pozdáva Slovensko, jeho druhá vlasť.

Hoci mnoho z reči, ktorú sme s otcom viedli v slovenčine, rozumel a otec mu len sem-tam podal krátke objasnenie v angličtine, vyjadriť sa už po slovensky nevedel.

Otec im veľa rozprával o veľakedajšej zaostalosti a potom o veľkom napredovaní, ale aj oproti jeho rozprávaniu skutočnosť ďaleko predstihuje opis. Je veľmi prekvapený tým, čo u nás videl. Ten pokrok, ako ho konštatuje otec, sa mu vidí ešte väčší. Priam ho udivuje taká veľká výstavba, ktorú nikde na svete nevidel, nové mestá, sídliská, dediny najmä na Slovensku, ale veľmi ho prekvapuje aj to, ako ľudia u nás dobre žijú, jedia, oblekajú sa. Mladší Michael, ešte študent na znamenie rovnakej mienky prikyvoval. Že vždy bude rád sem do otcovej vlasti prichádzať.

Krajan Bruk mi s veľkým potešením a hrdosťou takto prekladal mienku svojich synov. Pravda, mali aj veľa otázok — o školách, ich systéme, o prijímacích pohovoroch, potom o uplatňovaní sa mladých v živote. Práve to, že všetky deti z Malého Sulína môžu do pätnástich rokov chodiť do základnej školy v obci a potom majú podľa prospechu otvorenú cestu na strednú školu a neskoršie na vysokú — považujú títo mladí ľudia za vrchol svojho zistenia skutočnosti počas návštevy v Československu. Niektoré javy im neboli jasné, videli aj negatívne veci. Ale to všetko sú javy prechodné, zdôrazňoval opäť krajan Bruk, lebo organizmus tejto spoločnosti u vás je zdravý a silný, schopný ešte ďalšieho pokroku a napredovania.

„Návšteva Československa, i keď bola obmedzená na štrnásť dní, lebo nás cesta sme chceli vidieť aj iné krajiny," vravel K. Bruk, „bola oduševňujúcim zážitkom. Viete, človek má istú zadosťučinenie, že jeho myšlienky a sny o živote na vyššej úrovni, či už ekonomickej alebo kultúrnej, sa uskutočňujú, že snahy, úsilie, práca, urážky, šikanovanie a perzekúcia, čo kedysi prichodili poústupiť, nevyšli naprázdno."

Dobrá je prísť domov, k svojim

Krajan Bruk to životné uspokojenie a zadosťučinenie našiel. Vidí, že obete neboli márne. Návšteva rodného kraja a starej vlasti je mu ďalšou vzpruhou do života, oduševňujúcim zážitkom. Mne sa vidí však ešte cennejšia príchylnosť jeho synov, vyrastajúcich a zapúšťajúcich korene už do amerického, zamerikanizovaného života. To, že vlasť otca si budú ctiť nielen ako otcovizeň a pre jej krásu, ale aj pre pokrok, spojený so socialistickým životom nášho ľudu.

* * *

Krajanka Martina Bačová zo Southamptonu v štáte Massachusetts v USA svojho času do krajanských Ľudových novín, vychádzajúcich v Chicagu, napísala, ako sa jej dcéra Alica s manželom Francisom Tokarskym vybrali práve na svadobnú cestu do starej vlasti.

„Mladý párik," písala, „na ceste po Československu zistil, že ľudia si tam šťastne žijú, že tam niet starosti o prácu a zamestnanosť je v plnom rozkvete."

Možno spomenúť aj slová krajana Petra Hlubika z Jersey City, s hrdosťou píšuceho do krajanských novín:

„Idem sa znova pozrieť na tú našu milú otčinu, Československú socialistickú republiku."

Aký to vskutku povznášajúci pocit, aké to milé slová o svojej vlasti.

Nové pokolenie krajanov

Mladý Američan slovenského pôvodu Robert Daniels z Great Neck, štát New Jersey, napísal do Ľudových novín:

„Som sedemnásťročný. Obidvaja moji starí rodičia a môj otec prišli zo starej vlasti. Veľmi rád študujem slovenský jazyk a dejiny o Čechoch a Slovákoch. Cítim, že sa musím učiť reč a dejiny o Československu, lebo tam je môj pôvod. Podľa môjho názoru čeština a slovenčina sú najkrajšie reči na tomto svete. Oba naše národy v Československu majú zaujímavé a staré dejiny. Je veľmi užitočné čítať o tom. Váš časopis," píše na adresu pokrokových Ľudových novín, „mi pomáha v češtine a slovenčine a má zaujímavé články o Československu. Americké noviny nepíšu nič užitočného pre ľud v Československu a tým menej o pomeroch, ako žije a buduje svoju vlasť. S pozdravom Váš čitateľ

Robert Daniels."

Ťažko sa ubrániť dojatiu nad vyznaním mladého Roberta k vlasti svojho otca a starého otca. Považuje ju takisto za svoju. Akože mu neďakovať za snahu zdokonaľovať sa v slovenčine, spoznávať dejiny našich národov a nechvaliť ho za jeho úsilie, aby sa dozvedel čo najviac o tom, ako náš ľud doma zveľaďuje svoj život!

Starí krajania sa časom pominú. Mnohí budú odchádzať s vedomím, že predsa im len osud umožnil navštíviť rodné miesta a stretnúť sa so svojimi tam doma. Aj keď starých otcov už nebude, v mnohých ich synoch a vnukoch bude ďalej žiť spomienka na starú vlasť. S láskou budú ďalej pestovať úprimný vzťah ku krajine otcov, ktorá ich bude stále lákať a priťahovať, volať prísť sa pozrieť na jej stále sa obnovujúci socialistický život. Vtedy, keď budú stáť na jej strane, žičiť jej úspechy a nový rozkvet.

(Koniec)

RUDOLF NITTMANN

PRAVDA, 7. decembra 1972, str. 3.

Archív Ing. Karola Marxa

Ing. KAROL MARXA, minister a predseda Štátnej plánovacej komisie

Pred niekoľkými týždňami rokovalo zasadanie ÚV KSČ o hlavných úlohách ideologickej práce po XIV. zjazde KSČ. Myslím, že niet medzi nami človeka, ktorý by si neuvedomoval vzájomnú spojitosť ideologických a ekonomických otázok tak, ako tieto otázky v ich organizačnej jednote nastolila strana na svojom XIV. zjazde. Dokumentuje to tak vývoj od samého začiatku socialistickej výstavby v ZSSR, ako aj vývoj u nás a osobitne výrazne porušenie tejto jednoty sa prejavilo práve v krízovom období rokov 1967—1969. Pre názornosť stačí citovať iba niekoľko viet zo správy Predsedníctva ÚV KSČ prednesenej s. Vasilom Biľakom na tomto zasadnutí ÚV KSČ, ktoré ukazujú súvislosti pôsobenia čestnej práce na vedomie ľudí: „Čestná a obetavá práca v prospech socializmu je činiteľom, ktorý v rozhodujúcej miere pôsobí na vedomie človeka. Preto je dôležité sústavne utvárať racionálne podmienky v samotnom pracovnom procese, aby ľudia vedeli, že naplytvajú úsilím a ich aktivita prináša tie najlepšie výsledky... Ide o úctu ku každému človeku, ktorý svedomito a statočne plní úlohy, ide o autoritu riadiacich pracovníkov a funkcionárov."

Človek rýchlo zabúda a najmä rád zabúda na zlé. To, čo bolo i v ekonomickej oblasti v rokoch 1967—1969 skutočnosťou — to sa dnes už zdá skoro ako nemožné, ako zlý sen. Stačí pripomenúť, s akými inflačnými tendenciami nové — terajšie vedenie strany na čele so súdruhom Husákom preberalo do rúk národné hospodárstvo, o politických problémoch už ani nehovoriac. Išlo najmä o tri základné oblasti hospodárskych problémov:

- **nadmerný rast peňažných príjmov obyvateľstva** (o 25 %, zatiaľ čo v predchádzajúcich rokoch 5—6 %), nekrytých tovarovými fondmi s takým rastom cien, že dôsledkom toho ešte v roku 1969, napriek vysokému rastu miezd, životné náklady rodín robotníkov a zamestnancov vzrástli o 3,6 %;
- **v investičnej výstavbe „sloboda" podnikania a začínania stavieb** spôsobila, že namiesto v štvrtej päťročnici plánovaného poklesu objemu rozostavanosti za roky 1966—1969 o 22 mld. Kčs táto vzrástla o 20 mld Kčs a dosiahla len pri stavbách s rozpočtovým nákladom nad 1,5 mil. Kčs v celkovom objeme vyše 100 mld Kčs;
- **tento vývoj na vnútornom trhu a v investičnej výstavbe** spôsobil, že naše krátkodobé devízové aktíva v socialistických štátoch sa zlikvidovali a vznikli pasíva (rozdiel niekoľko mld. Kčs). Zhoršila sa aj devízová pozícia ČSSR v kapitalistických štátoch.

Pritom navonok sa vykazovela prosperita, značná dynamika rozvoja, ale tá však mohla byť iba krátkodobá, keďžo sa rozvoj realizoval

krátením zdrojov, t. j. bohatstva vytvoreného v predchádzajúcich rokoch (okrem devízových ešte i zásob, najmä vo vnútornom obchode); **nevytváraním zdrojov pre budúcnosť** (úvery na zabezpečenie surovín v budúcnosti sa neposkytovali, ale splátky sa inkasovali); **na konto životnej úrovne obyvateľstva** rastom životných nákladov.

Nové vedenie KSČ stálo pred ťažkou úlohou. Nielen v roku 1970 zastaviť tento inflačný vývoj, ale súčasne pripraviť a predložiť na schválenie XIV. zjazdu KSČ perspektívny program hospodárskej politiky KSČ, na ktorého základe by sa vypracoval päťročný plán rozvoja národného hospodárstva na roky 1971—1975.

Piaty päťročný plán analyzuje zdroje a možnosti národného hospodárstva, využívajúc poučenia z predchádzajúcich päťročníc a na základe direktív XIV. zjazdu určil si

základné zameranie na dosiahnutie maximálnej stability dynamičnosti, proporcionality a na všestranné zvyšovanie efektívnosti ekonomického rozvoja.

Z takéhoto prístupu vyplývajú pre piatu päťročnicu dve základné úlohy:

- **postupne odstraňovať dôsledky a následky minulého chaotického vývoja** (najmä rokov. 1967—1969) — a ako z vyššie uvedených skutočností vidieť, išlo o nemalú úlohu, najmenej na 2—3 roky, resp. pri investíciách na celú päťročnicu;
- **postupne, ale energicky utvárať perspektívne predpoklady na zvyšovanie efektívnosti rozvoja**, ako to XIV. zjazd odôvodnil, že „kategorickou líniou rozvoja nášho hospodárstva, hlavným obsahom hospodárskej politiky strany sa musí stať dôsledné a všestranné zvyšovanie efektívnosti rozvoja národného hospodárstva, založené na plnom uplatnení intenzívnych faktorov rastu".

Pritom treba mať stále na pamäti, v akej zložitej politickej situácii, vrátane nevyhnutnej očisty strany, sa tieto úlohy nielen formovali, ale i začínali realizovať.

Hospodárske problémy nikdy však nie sú také, aby sa nedali riešiť, je len dôležité, **za akú „cenu"** — a v akom čase.

Západné kapitalistické štáty mnoho ráz a často stoja pred takými problémami a riešia ich obyčajne nasledujúcimi cestami, ktoré nie iba oni, ale i mnohí naši „ekonómovia" odporúčali aj pre nás:

- riešiť to na úkor už skôr vytvorených zdrojov ich spotrebou — to sme však nemohli, lebo o to sa už práve oni postarali;
- dosiahnuť konsolidáciu našej ekonomiky výraznou zahraničnou pôžičkou, samozrejme z vyspelých kapitalistických štátov (dostať sa tak do ich závislosti), čo považovali už v rokoch 1967—1969 niektorí vtedajší čs. ekonómovia za jediný východisko;
- a hlavná cesta — v ktorú vyúsťovali fakticky i prvé dve — riešiť hospodárske problémy cestou zníženia životnej úrovne obyvateľstva.

Nové vedenie strany a štátu ani jednu z týchto ciest neprijalo, ako neprijalo ani cestu, ktorá sa volila v čs. podmienkach pri riešení hospodárskych problémov v roku 1963 až 1964. Vtedy sa síce plánovite, ale predsa len násilne znížilo celkové tempo rozvoja nášho hospodárstva, čo viedlo až k absolútnemu poklesu národného dôchodku.

Nové vedenie určilo aktívny prístup k riešeniu problémov. Dalo si za cieľ pri udržaní vysokej dynamiky rozvoja riešiť postupne problémy a neváhalo práve poznajúc silu a možnosti socialistického spoločenského poriadku, silu obnovenia úlohy plánu ako základného nástroja riadenia ekonomiky —

„zabezpečiť v súlade so socialistickým spôsobom života vyššie uspokojovanie potrieb obyvateľstva a ďalšie upevnenie životných istôt pracujúcich"

a to, samozrejme, nie iba ako heslo v pláne, ale ako konkrétny a kvantifikovaný program v celej plejáde oblastí, ktoré uspokojujú potreby obyvateľstva a utvárajú ich životné istoty.

Pritom, keďže ide o prvý päťročný plán vo federatívnom usporiadaní našej republiky — vytýčilo úlohu aj z tohto pohľadu —

„nadviazať na dosiahnuté výsledky a pokračovať v procese ekonomického vyrovnávania Slovenskej a Českej socialistickej republiky".

postavilo latku náročnosti zabezpečovania týchto úloh teda ešte vyššie.

I.

Rozhodujúce je, v akej miere sme odstránili dôsledky minulého chaotického vývoja za tieto dva roky.

Päťročnica rátala s pozoľným prekonávaním dôsledkov v oblasti zahraničného obchodu a platobnej bilancie v období najmenej dvoch rokov. No, za roky 1971 a 1972 sme v socialistických štátoch našu devízovú pozíciu zlepšili vo všetkých jej oblastiach, či už v obchodnej bilancii, ako i pri ostatných devízových platbách tak, že prírastok zlepšenia je 2,8-krát lepší, ako predpokladala päťročnica na toto obdobie. Sme teda už ďalej, ako sme mali byť koncom tretieho roku piatej päťročnice. Vo vzťahu ku kapitalistickým štátom sa hrubá devízová pozícia zlepšila podobným smerom. Koncom roku 1972 bude značne vyššie nad päťročnicou svojou úrovňou, aj keď tu v určitom rozsahu došlo k posunu dovozov strojov, ktoré sa realizujú až v roku 1973.

Za oba roky sa podarilo posilniť zásoby v celom národnom hospodárstve zhruba o 30 mld Kčs. V rámci tohto sa podarilo najmä doplniť zásoby vo vnútornom obchode, ktoré boli napr. začiatkom roku 1969 už také nízke, že pri nadmernom výdaji peňažných prostriedkov obyvateľstva hrozila inflácia. Podarilo sa doplniť zásoby viacerých dôležitých surovín a materiálov a po dlhšom čase i rezervy; aj keď treba súčasne povedať, že v mnohých odvetviach sú už zásoby také, že by bolo potrebné viac zrýchľovať ich obrat. Veď len v roku 1972 prírastok zásob a rezerv predstavuje okolo 4 % novovytvoreného národného dôchodku a v mnohých prípadoch ide už o nadmerné umŕtvovanie prostriedkov, aj keď pritom v priemysle a stavebníctve sa za dva roky zrýchlil obrat zásob o 7 dní.

Podobne, aj keď sa dosiahli prvé ďalšie úspechy v znižovaní rozostavanosti investičnej výstavby, za roky štvrtej päťročnice práve najmä zásluhou veľkosti v zadĺžaní stavieb sa namiesto zníženia zvýšila rozostavanosť o 20 mld Kčs. Likvidácia tohto neduhu je veľmi náročná najmä preto, že bolo nevyhnutné súčasne začínať ďalšie stavby, aby sa nevytvorili v budúcnosti vážne disproporcie (napr. elektrárne), resp. aby sa vytvorili podmienky pre niektoré štrukturálne zmeny národného hospodárstva. V piatej päťročnici sa vytýčil cieľ likvidovať túto nadmernosť už koncom piatej päťročnice (znížiť priemerný čas výstavby pri stavbách v rozpočtových nákladoch nad 1,5 mil. Kčs z 5,6 roka na začiatku na 3,5 roka koncom päťročnice). Koncom tohto roku najlepší „zásluhou" zdražovania stavieb dosiahne priemerný čas výstavby 4,8 roka oproti predpokladaným 4,4.

Všetky tieto snahy a výsledky, a bolo by ich možné uviesť viac, podarilo sa riešiť z hľadiska ekonomických zásahov predovšetkým preto, že sa realizovali aktívnou cestou a iba v malej miere (v investičnej výstavbe) obmedzovacou cestou.

V tejto súvislosti — ako sa ukladá v súlade so závermi XIV. zjazdu i februárového zasadnutia ÚV KSČ treba — „považovať za rozhodujúce sústrediť sily predovšetkým na využitie tých rezerv, ktoré možno najrýchlejšie využiť a bez dodatočných prostriedkov mobilizovať pre plnenie plánu so širokej škály [illegible] pracujúcich."

PRAVDA, 5. decembra 1972, str. 5.

PRAVDA, 6. decembra 1972, str. 3.

Ideológia, hospodárska politika a prax (II.)

Ing. KAROL MARTINKA, minister a podpredseda Štátnej plánovacej komisie

Keď teraz bilancujeme už dve pätiny päťročnice, môžeme povedať, že

☒ sa nám darí zabezpečovať rýchlejšie plánovanú dynamiku rozvoja národného hospodárstva, tvorbu materiálnych hodnôt. Spoločenský produkt vzrastie takmer o 12 percent namiesto plánovaných 10 percent, aj keď na tejto vyššej tvorbe majú relatívne najvýraznejší podiel len niektoré odvetvia ako poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel, metalurgia, chemický a spotrebný priemysel, stavebníctvo a doprava. Pritom v stavebníctve osobitne výrazne sa prejavili hodnoty vytvárané iniciatívou obyvateľstva v rámci „Z" akcie;

☒ rýchlejšie tempo rozvoja materiálovej výroby umožňuje uskutočňovať i základné zámery v programovanej efektívnosti tohto rozvoja. Rastie rýchlejším tempom produktivita práce; namiesto v päťročnici programovaného 95 perc. krytia prírastku národného dôchodku, produktivitou práce dosahuje sa za prvé dva roky 99,2 perc. krytie. Ešte výraznejšie vynikne úspornosť celého rozvoja, vrátane nevýrobnej sféry, ak povieme, že tento celkove rýchlejší ako plánovaný rozvoj sme uskutočnili s absolútne menším počtom pracovníkov asi o 10 tisíc osôb. Pritom to však nielen nešlo na úkor peňažných príjmov obyvateľstva, ale v roku 1972 bolo možné súčasne dosiahnuť vyššiu priemernú mzdu, ako určoval plán a na celkových pracovných príjmoch obyvateľstva bez sociálneho zabezpečenia len v roku 1972 vyplatilo sa o 2,1 mld korún viac, ako sa rátalo v päťročnici, samozrejme, pri ich plnom krytí spotrebnými tovarmi. Hoci sa nedosiahlo v plnom rozsahu plánované zníženie materiálových nákladov osobitne v niektorých odvetviach ako napríklad v strojárstve a v stavebníctve, tak relatívne úspory mzdových a iných nákladov spolu s celkove rýchlejším tempom rozvoja výroby umožnili utvoriť podmienky tak pre splnenie, ako aj pre prekročenie tohto rozhodujúceho ukazovateľa novovytvorenej hodnoty — národného dôchodku.

Podľa predbežných výsledkov a odhadov, ako sme už uviedli, miesto necelých 10 perc. plánovaného tempa rastu národného dôchodku za roky 1971 a 1972 dosiahneme asi 11 perc. vzrast. Znamená to, že za tieto dva roky sme vytvorili nových hodnôt navyše o viac ako 35 mld Kčs oproti úlohám piatej päťročnice.

☒ Za prvé dva roky sa takto dosiahla nie iba plánovaná, ale aj nadplánová tvorba zdrojov a ich užitie sa udržalo v základných proporciách plánu.

☒ ŽIVOTNÁ ÚROVEŇ VZRASTÁ

Realizoval sa hlavný cieľ hospodárskej politiky XIV. zjazdu KSČ — zvyšovanie životnej úrovne a upevňovanie životných istôt obyvateľstva a dokonca sa zabezpečil vyšší objem predaja spotrebných tovarov o vyše 1,3 mld Kčs a súčasne sa uskutočnili v predstihu viaceré už známe sociálne a propopulačné opatrenia.

Rovnako v súlade s direktívou zjazdu o proporcionalite spotreby a akumulácie bolo možné z vyššieho národného dôchodku zvýšiť prostriedky na akumuláciu a v tom najmä na investičnú výstavbu.

Práve výsledky plnenia hlavného cieľa XIV. zjazdu — vyššie uspokojovanie potrieb a ďalšie upevnenie životných istôt obyvateľstva — si zaslúži osobitný rozbor, ku ktorému sa ešte vrátime.

☒ ROZVOJ SLOVENSKA — VÝZNAMNÝ PILIER EKONOMIKY ČSSR

Podaril sa dosiahnuť i ďalší krok v plnení direktívy XIV. zjazdu KSČ o ekonomickom vyrovnávaní SSR a ČSR. Každému je iste jasné, že tento proces sa uskutočňuje v záujme všestranne lepšieho využívania prírodných a ekonomických podmienok v oboch republikách, v záujme urýchlenia a zefektívnenia celého československého národného hospodárstva. V súlade s tým dochádza, s prihliadnutím na dané možnosti a rezervy, k všestranne rýchlejšiemu rozvoju na Slovensku. To by si taktiež vyžiadalo osobitný rozbor. Teraz uvediem iba niekoľko skutočností. Zatiaľ čo počet pracujúcich v národnom hospodárstve v SSR v roku 1972 predstavuje 42 percent počtu pracujúcich ČSR, v tomto roku priemyselná výroba na Slovensku bude predstavovať 31,6 percenta objemu výroby v ČSR, poľnohospodárska výroba 49,7 percenta, stavebníctvo (len Ministerstvo stavebníctva) 59,5 perc. Objem investičnej výstavby na 1 obyvateľa bude o 8,6 perc. vyšší ako v ČSR, osobná spotreba je zasa zhruba 8,7 percenta úrovne v ČSR. Pritom na rozdielnu ekonomickú úroveň vplýva viac skutočností ako napríklad o 9 percent nižší podiel ekonomického zapojenia žien v produktívnom veku, o 10,6 percenta nižšia úroveň spoločenského produktu na jedného pracovníka výrobnej sféry v SSR (istý vplyv tu má rozdielna štruktúra výroby), o 2,3 percenta vyšší podiel obyvateľstva v produktívnom veku sa pripravuje na povolanie (učni, študenti a pod.). Aj v tejto oblasti život nejde hladko, automaticky. Vznikli niektoré problémy, ktoré majú okrem iného spoločného menovateľa v tom, že už i na Slovensku nadobúdajú rozhodujúcu úlohu intenzívne faktory rozvoja. A tak v porovnaní s úlohami XIV. zjazdu vôbec všetko a najnáročnejšia časť úlohy nás čaká v týchto posledných troch rokoch. Jeho v niektorých smeroch sa zaostáva. Preto aj v posledných týždňoch prijala federálna vláda viaceré opatrenia na zlepšenie postupu ekonomického vyrovnávania Slovenskej a Českej socialistickej republiky.

☒ SOCIALISTICKÝ VZŤAH K PRÁCI — HLAVNÝ ZDROJ NÁŠHO EKONOMICKÉHO NAPREDOVANIA

V súvislosti s týmito výsledkami nám často kladú, tak priateľia, ale najmä „neveriaci" buržoázni ekonómovia otázky, z akých zdrojov sa mohol takýto rozvoj dosiahnuť, dokonca nechýba ani otázka, z čoho vyplynul tento čs. „zázrak", akú pomoc a od koho sme dostali.

Najmä tým „neveriacim" možno jednoznačne odpovedať, že nepoznajú a nechápu silu socialistického spoločenského poriadku, socialistickej hospodárskej spolupráce a jej vzájomnú výhodnosť. Inak možno tiež odpovedať, že vedenie strany a potom XIV. zjazd správne ohodnotili rezervy a vnútorné sily našej ekonomiky, možnosti a mobilizovateľnosť práve predchádzajúcim živelným vývojom nahromadených nevyužitých zdrojov a predpokladov. Vedel ukázať obyvateľstvu východisko z naoko neriešiteľnej situácie a vedel ho angažovať za jeho aktívnu realizáciu. Možno povedať, že celé riešenie sa uskutočnilo práve z mobilizácie vnútorných síl. Bez akejkoľvek vonkajšej pomoci, bez pomoci úverov, vytvorili sme si viac rezerv pre ďalšie

obdobie, tak v zásobách, ako aj objemom investičnej výstavby, a to všetko pri nielen rastúcej, ale ešte vyššej ako plánom určenej životnej úrovni.

CENTRÁLNE PLÁNOVANIE JE HLAVNÝ NÁSTROJ ĎALŠIEHO EKONOMICKÉHO ROZVOJA

Hospodárske výsledky v roku 1970 a v prvých dvoch rokoch piatej päťročnice sú o to významnejšie, že sa dosiahli bezprostredne po období hlbokého hospodárskeho a politického rozvratu. Práve vývoj v ČSSR vyvrátil od koreňov hlavný argument buržoáznych ekonómov v neadaptabilite centrálneho plánovania na operatívne riešenia vznikajúcich ekonomických problémov v krátkom časovom období. Dokázal to práve na hospodárstve, ktoré sa právom považuje za vysoko rozvinuté. Dokázal, že práve iba centrálnym plánovaním sa dajú nielen rýchlo, ale aj efektívne riešiť problémy a napraviť chyby a omyly trhového mechanizmu násilne vsadzovaného, ako všelieku do socialistických výrobných vzťahov v krízovom období.

Nesplnila sa im táto predpoveď (ako aj iné predpovede o socialistickom hospodárskom systéme) a nepodarením tým — ako nechápu podstatu sily socialistického zriadenia — boli prinútení vymyslieť si nové teórie na obranu svojho systému. Na poslednom zasadnutí ÚV KSČ o ideologických otázkach tajomník ÚV KSČ súdruh Vasil Bilak to pripomenul nasledujúcimi slovami: „Podľa názoru buržoáznych ideológov a terajších revizionistov vedecko-technická revolúcia zabezpečí automaticky na základe rozvoja výrobných síl a spoločenských vzťahov tzv. ľudový kapitalizmus v štáte všeobecného blahobytu bez toho, aby bolo potrebné bojovať o socialistický a revolučný pokrok v ostrých triednych zrážkach." V súvislosti s druhou úlohou päťročnice si naši neprajníci vymysleli novú teóriu, že naše zriadenie je schopné zvládnuť úlohy industrializácie, pokiaľ na to stačia extenzívne formy. Vyrovnať sa s vysokými nárokmi vedeckotechnickej revolúcie, štrukturálnej prestavby a zvyšovaním efektívnosti vraj socializmus nie je schopný.

Avšak nepolemizujme s nimi, aj tak keď dosiahneme i tie najlepšie výsledky, zasa vymyslia nové teórie. Pozrime sa, aké výsledky dosahujeme i v tejto oblasti, i keď treba povedať, že tu XIV. zjazd vytýčil veľmi smelé úlohy. Ako sa nám ich darí plniť, či už využívame dostatočne možnosti, ktoré v tejto oblasti ešte máme a pod.

KVALITNEJŠIE V RIADIACEJ PRÁCI

XIV. zjazd KSČ nielenže vytýčil za hlavnú, objektívne nevyhnutnú cestu rozvoja zvýšenie celkovej efektívnosti všetkých odvetví, ale i určil konkrétnu cestu, ako to dosiahnuť. Určil, že kľúčom k tomu je predovšetkým intenzifikácia všetkých činiteľov hospodárskeho rastu a skvalitnenie riadenia.

Ide isto o veľmi zložitú úlohu, zložitejšiu, ako bola prvá. To vidieť i z toho, že takáto úloha nie je vyhlasovaná prvýkrát. Spomeňme si na plénum ÚV KSČ z roku 1957. Ale práve i tu vidieť kvalitatívne nový prístup vedenia strany aj k tejto otázke; striedmy, realistický program vychádzajúci z analýzy možností využitia rezerv a predpokladov ich časovej mobilizácie a na základe toho vytýčená konkrétna úloha a etapy jej realizácie.

Na jednej strane je to uvedomenie si skutočne životnej nevyhnutnosti. V predchádzajúcich rokoch vždy ešte boli i iné možnosti, teraz však už nie.

Na druhej strane ide o dlhodobý proces, ktorý treba uskutočňovať krok za krokom a aj dokázať nesprávnosť názorov, že keď nemôžem urobiť všetko naraz do konca a dokonale, tak neurobím nič.

Práve preto pre prvé kroky sa položili úlohy prvej skupiny — odstraňovanie dôsledkov minulosti a len z menšej časti úlohy druhej skupiny, ktorých ťažisko je práve v týchto posledných troch rokoch päťročnice. Samozrejme, ide o vzájomné prelínanie a nie je medzi nimi presná časová deliaca čiara.

ŠTRUKTURÁLNOU PRESTAVBOU K VYŠŠEJ EFEKTÍVNOSTI

Možno povedať, že už i v týchto prvých rokoch založili sa vážne základy pre realizáciu, ako to i z iného pohľadu hovoríme — štrukturálnej prestavby našej ekonomiky v záujme zvýšenia jej efektívnosti. To by si zaslúžilo tiež osobitný rozbor, preto spomeniem iba náhodne niekoľko charakteristických príkladov:

- súhrnné štrukturálne zmeny charakterizuje najmä zvyšujúci sa podiel priemyslu na spoločenskom prírastku a v rámci priemyslu prednostný rozvoj energetiky, chémie, strojárstva a potravinárskeho priemyslu,
- v rámci palivovo-energetickej bilancie zvýšil sa podiel tekutých a plynných palív z 20,9 percenta v roku 1970 na 24,4 perc. oproti 24 perc., čo predpokladala piata päťročnica. V súlade so zámermi päťročnice prebiehajú štrukturálne zmeny v metalurgii, rovnako v súlade s plánom sa zvyšuje podiel syntetických vlákien pri absolútne vyššej výrobe chemických vlákien nad úlohy päťročnice. V strojárstve dosiahne výroba tzv. rozvojových nosných programov už 22,7 percenta z celej strojárskej výroby a pod. To, pravda, neznamená, že nie sú i nedostatky, dočasné zaostávanie pri niektorých rozvojových nosných programoch v chemickom priemysle, v strojárstve i v ďalších odvetviach;
- v investičnej výstavbe sa začali viaceré stavby, ktoré ľad ešte v tejto, resp. začiatkom budúcej päťročnice prinesú ďalšie výrazné štrukturálne zmeny.

A práve tu sa treba zamyslieť nad metódami zabezpečovania týchto úloh tak, aby boli úspešné. Cesty zabezpečovania sú veľmi rôznorodé. Niektoré sa riešia investičnou výstavbou (ako napr. výstavba petrochemických kombinátov), iné výmenou strojového zariadenia (ako napríklad tryskové stavy namiesto starých člnkových v textilnom priemysle, podobne bezvretenové predenie a pod.). Osobitná a rôznorodá problematika je pri 18 programoch v strojárstve, kde niektoré zaberajú skoro celý výrobný program závodov. Pri niektorých ani kapacita celého závodu nestačí a nastáva najzložitejší problém — ktorú ich výrobu kde a ako umiestniť, alebo ktorú neperspektívnu výrobu zrušiť a pod.

Nie je to už iba otázka konkrétneho operatívneho riadenia, ale aj ďalšieho zdokonaľovania sústavy plánovitého riadenia. Formy, metódy a nástroje plánovitého riadenia musia byť adekvátne obsahu úloh. A pri rozvojových nosných programoch ide o novú vec a ako taká vyžaduje hľadanie nových foriem a metód, odlišnosť riešení podľa špecifiky konkrétneho rozvojového nosného programu a treba sa vyvarovať šablónovitosti a formálnosti. A myslím si, že tu ešte sme neurobili dosť, aby táto jedna z rozhodujúcich úloh päťročnice sa stala skutočnosťou minimálne v rozsahu určenom plánom.

Ako vidieť, i keď podľa päťročnice sme na začiatku tejto druhej skupiny úloh, možno už podľa prvých výsledkov povedať že tak ako v predchádzajúcich predpovediach, tak aj v tejto oblasti sa buržoázni ekonómovia prepočítavajú. Naše výsledky dokazujú, že socialistické plánovanie je schopné využiť nie iba extenzívne, ale i intenzívne faktory rozvoja aj vo vyspelých socialistických ekonomikách.

Iste nie všetky úlohy sa už plnia, resp. dôsledne plnia, jeden závod sa pripraví lepšie, druhý menej dobre. Sme však ešte len pred prahom tretieho roku päťročnice, t. j. obdobím, keď sa ešte dajú urobiť také opatrenia, ktoré by utvorili podmienky pre splnenie piateho päťročného plánu aj v tejto oblasti. A to tým viac — keď ide o prvý päťročný plán v rámci federatívneho usporiadania našej republiky.

V každodennom živote, v každom kraji, okrese, obci, máme sa možnosť presvedčiť o slovách prednesených generálnym tajomníkom súdruhom Gustávom Husákom na februárovom zasadnutí ÚV KSČ, keď povedal:

„Čím lepšie budeme plniť závery XIV. zjazdu vo všetkých oblastiach nášho života i v každej osobitne, tým výraznejšie sa uplatnia prednosti socialistického zriadenia, tým pevnejšia bude podpora politiky našej strany v širokých vrstvách ľudu, tým spokojnejší a šťastnejší bude život miliónov pracujúcich." A že ekonomická oblasť v tomto smere ako materiálna základňa hrá rozhodujúcu úlohu, iste netreba nikoho presvedčovať. A doterajšie výsledky prvých dvoch rokov musia presvedčiť každého, kto to úprimne myslí, že to je nielen program, ale že sa i realizuje, úspešne realizuje, že z programu sa stáva skutočnosť.

Treba, aby sa každý na svojom pracovisku, či na plánovacích komisiách, ministerstvách, generálnych riaditeľstvách, ale rovnako i v podnikoch, prevádzkach, pri každom stroji, zamyslel, či už urobil dosť pre splnenie úloh XIV. zjazdu KSČ a aby ešte dôslednejšie plnil úlohy na ďalšiu realizáciu záverov zjazdu schválených februárovým zasadaním ÚV KSČ.

PRAVDA, 6. decembra 1972, str. 3.

PRAVDA, 2. decembra 1972, str. 1.

17(258)XV

ROZVIAZAŤ „RUKY ZVIAZANÉ"

VIERA BEDNÁROVÁ

Dnes, v sobotnú chvíľku voľného času, si porozprávame o istej kategórii ľudí, o tých, ktorým morálka a socialistický životný štýl neveľmi voňajú.

Áno, sú takí jednotlivci medzi nami — ktorí svojou chamtivosťou, hrabivosťou, využívajú a zneužívajú svoje možnosti. Aj ruka zákona priveľmi ťažko môže na nich dopadnúť, pretože sa rafinovane jeden za druhého kryjú. Spoločná nenávisť, spoločne urobená lotrovina utvára ich spoločné tajomstvá. A spoločný nešvár dvoch ľudí, to je ako nepriestrelný pancier len preto, lebo keď tretí — naozaj statočný, čestný človek náhodou ich „tajomstvo" odhalí, obvykle nepochodí, nevie ho dokázať. Takí dvaja spoločníci — „výtečníci" vedia byť priam príkladne solidárni. Nekalým činom si zviazali ruky.

Vieme však, že každá lož má krátke nohy a pravda vyjde najavo, aj keď nie hneď.

Je zaujímavé, ako si naši spotrebitelia správne zvykli poukazovať, signalizovať a upozorňovať celkom otvorene, keď zistia, že boli pri nákupe v predajni poškodení. Niekedy úmyselne, inokedy omylom predávajúceho. No už menej otvorene upozorňujú a kritizujú protispoločenský nešvár v okruhu svojho vlastného pracoviska. Prečo? Odpoveď je jednoduchá. Kupujúci je voči predávačovi v istej anonymite, nemá s ním nič spoločného okrem krátkej chvíle svojho nákupu. Navyše si uvedomuje, že personál predajne je na to, aby ho perfektne obsúžil. Touto skutočnosťou sa kupujúci dostáva do istej výhody pred predávačom. No a keď časť v tomto momentálnom vzťahu človeka pred pultom a človeka za pultom zaškrípe, tak človek pred pultom — kupujúci sa celkom otvorene domáha svojich práv a celkom otvorene kritizuje, keď náhodou človek za pultom — predávač, poruší jednu zo svojho množstva povinností.

Ten istý kupujúci však, len čo sa ocitne vo svojom každodennom — pracovnom alebo občianskom prostredí, už sa stáva akýsi opatrnejší, menej kritický, menej náročný a viac tolerantný. Najmä taký človek, ktorý sám má trocha (alebo veľa) špiny za nechtami, radšej zostáva nenápadný, aby unikol pozornosti svojho okolia. A všimnite si, že volí jednu z dvoch alternatív: buď chce byť s každým zadobre, alebo, keď by mu už malo začať „prihárať", odvracia pozornosť iným smerom, čo najďalej od seba. No a keď má ešte „spoľahlivého" spoločníka, tak riziko nekalého podnikania je o čosi menšie, pretože obaja zhodne sú ochotní aj odprisahať „na svoju česť", že to, z čoho ich upodozrievajú, nie je pravda.

Priveľmi ťažko sa kontrolným a vyšetrujúcim orgánom pracuje v takých prípadoch „zviazaných rúk". Neraz sú to dlhé mesiace, kým sa im podarí usvedčiť „výtečníkov" z prečinu. A keď sa už tak stane, potom si povykrikujú všetko, ba ešte aj svoje „hriechy", jeden nabrýzga na toho druhého. Ešte horší prípad je vtedy, keď sa pod špekulantom láme ľad a hneď ako zacíti, že sa mu načiera do topánok, rýchlo sa utieka k svojmu vplyvnejšiemu kmotrovi, švagrovi, kamarátovi... Dokonca nájdu sa aj takí, ktorí zavčasu šíria psychózu o svojich „vplyvných známostiach", len aby si niekto ani náhodou netrúfol zabŕdnuť do ich nebeskej hry. Kedy to vyjde — kedy nie... Ale žiaľ, občas predsa len to špekulantovi vyjde tak, ako kalkuloval.

Nekompromisnosť a otvorenú kritiku, pranier všetkých protispoločenských činov, naša strana zdôrazňuje neustále. Čosi sme v tomto smere predsa len pokročili, ale aj to je ešte málo. Ešte nejeden parazit v mene hrešne zviazaných rúk spoločným nešvárom pohoršuje statočných pracujúcich, šíri demoralizačné vplyvy. Či to nazveme prežitkom minulosti alebo jedným z prvkov oportunizmu v praxi — to je napokon jedno, lebo v zásade ide o úmyselné narúšanie socialistickej morálky jednotlivcami.

Jeden z konkrétnych príkladov: Nedávno pri našej návšteve v nábytkárskom závode v Malackách, pri rozhovoroch s pracujúcimi a funkcionármi závodných zložiek dozvedeli sme sa aj o jednom prípade, o ktorom nemožno pomlčať. Bývalého vrátnika závodu uvoľnili zo zamestnania v novembri lanského roku pre zneužívanie jeho funkcie — pre rozkrádanie. Nielenže ho dôveryhodní svedkovia videli odnášať materiál zo závodu, ale pri domovej prehliadke mu zhabali a v závode (do vyriešenia prípadu) uschovali jedálenský stôl, skrinky na periny, epedy na vešiaky, molitanové príkrývky, kostry kresiel, 15 m látky na obtah nábytku, 13 m damasku, 10 kg damasku z odpadu, 10 kg hadice z PVC, podušky na stoličky, všetko spolu v hodnote okolo 5 tisíc Kčs. Vzali ho do vyšetrovacej väzby. Na počudovanie, nik nežiadal o ňom vyjadrenie — posudok od ZV ROH, nik nežiadal svedectvá a z vyšetrovacej väzby ho prepustili. Teraz chodí po slobode ako martýr. Hoci sa prípad ešte došetruje, po fabrike i v organizáciách závodu sa neskryto a s pohoršením hovorí, že muselo do vec zasiahnuť neznáma ruka „vplyvnej známosti".

To, čo strana ukladá ako morálne zásady pre všetkých členov našej socialistickej spoločnosti, rovnako platí pre ľudí dolu, vyššie aj hore. Nevojde to ináč, len rozväzovať „ruky zviazané", hoci aj proti vôli jednotlivcov, bez ohľadu, či sa im to bude páčiť alebo nie.

SPOLEČENSKÉ VĚDY ve škole, č. 3/72, listopad 1972, str. 77.

18(258)XV

ROZVÍJANIE BRANNEJ VÝCHOVY V DEJEPISE

Anna Valachová

Obsah dejepisu na gymnáziách poskytuje veľa možností k rozvíjaniu brannej výchovy — ako jednej z významných zložiek komunistickej výchovy. Branná výchova našej mládeže je spoločenskou nevyhnutnosťou — umožňuje chápať význam obranyschopnosti štátu i vlastnú spoluzodpovednosť za bezpečnosť štátu i k obranným silám štátu, internacionálny charakter obrany socialistických štátov na čele so Sovietskym zväzom a ich odhodlaný a účinný boj za mier. Dejepisné vyučovanie má poskytovať marxisticko-leninské hodnotenie vojen, povstaní, armád, základnej vojenskej techniky, má vplývať na dialektické chápanie vzťahov hospodárstva, politiky (vnútornej politiky, mierovej zahraničnej politiky, vojenskej politiky, vedy, techniky a kultúry). Dejepisné vyučovanie má predpoklady k tomu, aby žiaci uvedomele diferencovali vojny na spravodlivé a nespravodlivé, boli presvedčení o triednosti vojen, povstaní, o nevyhnutnosti mierovej politiky — uplatňovaní leninskej teórie mierového spolužitia. Dejepisné učivo, učiteľom logicky vysvetlené a žiakmi správne pochopené s maximálnou možnosťou a uplatnením ich aktivity — vplýva na rozvíjanie historického myslenia žiakov. Žiaci majú pochopiť príčiny, priebeh, dôsledky, význam vojen, povstaní, získať schopnosť odhaliť nepriateľa — určiť mieru jeho nebezpečenstva, no i správne postrehnúť progresívne sily a možnosti ich obranyschopnosti i revolučných útokov. Obsah dejepisu predpokladá rozvíjanie a upevňovanie mnohých branných vlastností — odhodlanosť, smelosť, disciplinovanosť, hrdinskosť, presnosť, spájať osobný záujem so spoločným, rýchla orientácia, akcieschopnosť a i. Žiaci získavajú schopnosti a návyky správneho, pozorného štúdia z učebníc, odborných kníh, správneho zápisu, presného čítania a rozboru historických máp a náčrtov, dokumentov. Mnohé historické mapy a náčrty sú s vojenskou, povstaleckou, národnooslobodzovacou tematikou. Žiaci sami pozorujú, popisujú, robia si poznámky, náčrty, charakterizujú historické objekty, javy, i na exkurziách, v múzeách a pod. Obsah dejepisu dáva predpoklady pre zdôvodnenie a pochopenie všetkých úloh brannej výchovy. Žiaci sa zaoberajú, učia v didaktickú upravenej forme celý zákonitý vývoj ľudskej spoločnosti na základe marxisticko-leninskej ideológie — čo umožňuje správne sa orientovať nielen v minulosti, ale i v prítomnosti a chápať ďalší vývoj. Žiaci tak chápu správne vývoj vo svete i u nás. Majú možnosť sa presvedčiť i o vojenskopolitickom vývoji vo svete i v Československu, a o najpokrokovejšej triede — robotníckej triede — o jej triednych bojoch, o vedúcej úlohe KSČ, o nutnosti internacionálnej obrany socializmu.

Výuka dejepisu poskytuje žiakom možnosti chápať základ ovplyvňovania vzniku, priebehu, výsledku vojen v type hospodárskospoločenského zriadenia, v jeho základni a nadstavbe, v triednych bojoch, ideológii, morálke. Dáva mnoho príležitostí k poznávaniu základných etáp vývoja vojenského umenia, základných prvkov vojenskej stratégie, taktiky, výzbroje, významných vojenských osobností, i toho, že základnou hybnou silou vývoja je ľud a jeho výroba.

Rozvíjanie brannej výchovy v dejepise je nevyhnutné, pretože vyplýva priamo z jeho obsahu. Význam brannej výchovy vo všetkých vuučovacích predmetoch i v mimotriednej činnosti zdôraznilo aj Uznesenie predsedníctva ÚV KSČ (1971) v Jednotnom systéme brannej výchovy obyvateľstva ČSSR.

Predmet branná výchova sa nezaoberá minulými vojnami, povstaniami, vojenskou politikou minulosti, jej rozborom z marxisticko-leninského hľadiska — takže tým viac vystupuje do popredia funkcia dejepisu. V celkových učebných osnovách pre školy II. cyklu v ich rozčlenení sa venuje teoretickej časti — o náuke a obrane štátu iba 10 hodín, takže je pochopiteľné, že sa zaoberajú iba charakterom a rozborom súčasnej medzinárodnej a vojenskej politiky.[1])

K. Marx, Fr. Engels a V. I. Lenin vedecky riešili boj proti kapitalizmu, sociálne revolúcie, budovanie socializmu, organizovanie proletariátu a intenzívne sa zaoberali aj obranou vydobytého socializmu. Žiakom musíme vysvetľovať brannú problematiku tak, aby ju ani nepreceňovali, ale ani nepodceňovali a aby sa na vojny, povstania pozerali historicky, tzn. s aspektom rozboru určitej historickej epochy. Pod pojmom epocha rozumieme súhrn rôznorodých javov, typických i netypických, malých i veľkých, vo vyspelých i zaostalých krajinách (V. I. Lenin). Epocha nie je pritom súhrn iba mechanicky naskladaných javov, ale špecificky štrukturovaný celok vzťahov, rozporov a procesov, sklbených hlavným rozporom epochy v jeden nerozlučný celok, ktorého časti v tej či onej miere odrážajú jeho všeobecnú spoločnú podstatu. Žiaci majú pochopiť, že boj za odstránenie vykorisťovania človeka človekom, za odstránenie súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov a triedneho antagonizmu, za nastolenie socializmu na celom svete, znamená i boj za odstránenie sociálno-ekonomických príčin vojen a teda i za ich odstránenie zo života spoločnosti. V tom spočíva jedno z najhumánnejších poslaní socializmu. Osvojenie objektívne správneho, pravdivého marxisticko-leninského učenia o vojne a armáde umožňuje žiakovi nielen poznať uvedené sociálne javy, ale aj cestu, ktorá vedie k odstráneniu vojen zo spoločnosti. Zatiaľ však škola túto úlohu celkom cieľavedome neplní. „Podľa

---

[1]) Učebná osnova brannej výchovy (gymnázia, SVŠ, SOŠ), MŠ SSR, Bratislava 1969.

subjektívnych výpovedí skúmaných vojakov sa naša škola prezentovala pri utváraní ich názorov na otázky vojny a mieru takto: 30 % skúmaných osôb sa nedozvedelo o týchto otázkach v škole takmer nič, 30 % veľmi málo, 40 % získalo primerané vedomosti — najmä o druhej svetovej vojne... Podľa výskumu medzi vojakmi základnej služby môžeme súdiť, že prevažná väčšina mladých ľudí si správne vysvetľuje vznik vojen zo socialnoekonomických koreňov, vidia príčiny v existencii súkromného vlastníctva, výrobných prostriedkov a vykorisťovateľského zriadenia."[2])

Významným výsledkom vedeckého skúmania klasikov na úseku vojenstva je prehodnotenie jeho vývoja vo všetkých jeho rozhodujúcich oblastiach, odhalenie materiálnych príčin striedania etáp; odhalenie dialektiky vývoja vojenskej techniky, armád, foriem a metód vedenia ozbrojeného zápasu, odhalenie dialektiky vývoja vojenstva a spoločnosti vcelku. Predovšetkým dokázali historickú podmienenosť existencie vojny a armády a celkove vojenstva. F. Engels vysvetľuje vojnu a vojenstvo ako zákonité sprievodné javy triedne antagonistických sociálnoekonomických formácií. V beztriednej prvotnopospolnej spoločnosti, kde základné životné potreby si získavala spoločne bez súkromného vlastníctva, bez vykorisťovania človeka človekom, nebolo ani vojen. Dochádzalo niekedy k sporom, bojom medzi kmeňmi, ku krvnej pomste — ale tieto konflikty neboli typickým, pravidelným javom tejto spoločnosti — ktorá v rámci spoločenskej deľby práce nemala armádu, vojakov, ani špeciálnu vojenskú výzbroj. Až ďalší rozvoj výrobných síl, vytváranie nadvýrobkov, vznik súkromného vlastníctva, tried, štátu, podmienili vznik vojen, armády (súčasť štátu). Sociálnoekonomická podmienenosť vojny má v rôznych etapách vývoja triednej spoločnosti tomu adekvátnu podobu. Tzn. že tomu zodpovedajú rôzne historické typy vojen, charakteristické pre určitú dobu. Napríklad v období otrokárskej spoločnosti — to boli dobyvačné vojny medzi impériami, v období feudalizmu — vojny medzi feudálmi, dynastické vojny, križiacke vojny, sedliacke vojny, v období prechodu od feudalizmu ku kapitalizmu, v období kapitalizmu — vojny revolučné, kontrarevolučné (občianske), národné i koloniálne vojny, v období imperializmu a prechodu k socializmu vznikajú vojny imperialistické, svetové, národooslobodzovacie, vlastenecké a najvýznamnejšie revolučné vojny proletariátu spolu s ostatnými pracujúcimi masami proti buržoázii.

Marx, Engels a Lenin tak vyvracajú tvrdenia buržoáznej vedy, ktorá zdôvodnila vojnu ako večného sprievodcu ľudstva, majúca svoje príčiny v preľudnení sveta, v psychike ľudí, v náboženstve, geopolitike atď. a vytvorila tak buď lživé alebo jednostranné teórie vojen, neberúc do úvahy možnosti stáleho mieru. Historicko-materialistický prístup odhalil, že najvšeobecnejším zákonom, determinujúcim postavenie vojny a vojenstva vôbec v spoločenskom živote ľudí, je trvalá podstatná spojitosť medzi vojnou a politikou ako koncentrovanou ekonomikou. Konkrétne hospodárske záujmy vykorisťovateľských tried v antagonistických spoločnostiach vyjadrované, alebo skôr zakrývané politickými heslami a hnutiami, sú zdrojom vojen. Podľa povahy hospodárskych podmienok — predovšetkým charakteru výrobných vzťahov — sa diferencujú ciele, povahy i charakter vojen. Podstatu politiky, predovšetkým jej ekonomiky a triedny základ ukázali Marx a Engels a neskôr Lenin, ktorý dokončil historicko-materialistický prevrat v poňatí vojny a politiky. Politická a ekonomická podmienenosť vojen je omnoho hlbšia a širšia, neobmedzuje sa na ciele a charakter vojen, ale postihuje aj charakter a zloženie ozbrojených síl, kvalitu a množstvo vojenskej techniky a spôsob vedenia vojny.[3]) „... celá organizácia a bojový spôsob armád a tým víťazstvo a porážka sa javí závislým na hmotných, tj. hospodárskych podmienkach; na materiáli ľudskom a materiáli zbrojnom, teda na kvalite i kvantite obyvateľstva a techniky... Pokroky techniky, akonáhle sa stali vojensky použiteľnými, a akonáhle boli tiež použité, vnútili si takmer násilím zmeny, ba prevraty v spôsobe bojov."[4]) Lenin podobne ako Marx a Engels študoval úlohu vojen a ozbrojeného násilia v celej histórii ľudstva. Najviac sa venoval, rozoberal a charakterizoval vojny svojho obdobia. Najmä po prvej svetovej vojne a občianskej vojne v Rusku konfrontoval Lenin hlbokú súvislosť vojny, revolúcie a spoločenského systému. Tým zdôvodňoval a zdôrazňoval aj potrebu hlbokého štúdia vojny. Veľmi výstižná je jeho definícia vojny: „Vojna je pokračovanie politiky inými prostriedkami. Každá vojna je nerozlučne spätá s tým politickým zriadením, z ktorého vyplýva. Tú politiku, ktorú určitý štát, určitá trieda v tomto štáte viedla dlho pred vojnou, uskutočňuje táto trieda nevyhnutne a neodvratne i vo vojne, pričom mení iba formu jednania."[5]) Ako organizovaný ozbrojený boj medzi štátmi, národmi či triedami (občianska vojna) je vojna pokračovaním politiky určitých tried prostriedkami ozbrojeného násilia. Imperializmus je epochou vzrastajúceho utláčania národov celého sveta hŕstkou „veľmocí", a preto boj za socialistickú medzinárodnú revolúciu proti imperializmu nie je možný bez uznávania práva národov na samourčenie. Nemôže byť socialistický proletariát, ktorý sa zmieruje s najmenším násilím „svojho" národa nad inými národmi, najrozšírenejším klamstvom, ktorým buržoázia zvádza ľud v tejto vojne je, že zastiera svoje lúpežné ciele „národnooslobodzovacou" ideológiou. V skutočnosti je to vojna utláčateľov väčšiny národov sveta za upevnenie a rozšírenie tohto utláčania.[6]) Takto Lenin odhalil a vysvetlil falošné heslo „obrany vlasti" a vytýčil heslo „premeny imperialistickej vojny na vojnu občiansku". Základné rysy imperialistických vojen sú:

— vojny nadobudli veľkých rozmerov a stali sa svetovými a vleklými;
— vojny sú vedené nielen ozbrojenými silami, ale celými národmi;
— zázemie spolu s frontom tvorí vo vojne jediný vojenský tábor;
— imperialistické štáty sú do značnej miery militarizované i v mieri, lebo imperialisti sa usilujú o posilnenie nielen svojho vojenského, ale i morálnopolitického a vojensko-ekonomického potenciálu, ktoré začali mať rozhodujúci vplyv vo vojne;
— ozbrojené sily, tvorené prevažne proletárskymi a maloroľníckymi masami, sa stali mnohomiliónovými a ich zloženie sa dostalo do rozporu s cieľmi agresívnych vojen;
— vojny sa stali vojnami záloh, keď víťazstvo mohla dosiahnuť tá strana, ktorá mala alebo dokázala neustále si vytvárať a uchovávať v celom priebehu vojny zálohy a cieľavedome ich využívala;
— bojová činnosť sa zmenila tak, že víťazstvo nemohlo byť dosiahnuté jedným ťažením na jednom strategickom smere, ale mnohými ťaženiami a operáciami na niekoľkých strategických smeroch, na fronte prelínajúce celé kontinenty;
— vojny sa stali vojnami strojov — ako hlavnou hybnou silou;
— veľmi rýchly vývoj techniky a využívanie vynálezov najskôr k vojenským účelom viedli k tomu, že objektívne podmienky vedenia vojen sa z roka na rok menili tak, že vývojový rozdiel medzi desaťročiami XX. storočia bol väčší ako predtým medzi storočiami.[7])

V. I. Lenin uvádza tri hlavné typy vojen na základe vzťahov medzi národmi: 1. vzťah utláčaného národa k národu utláčajúcemu. Vojna zo strany utláčaného národa je spravodlivou, oprávnenou — pritom nerozhoduje, či z vojenského hľadiska je obrannou alebo útočnou.

2. Vzťah medzi dvoma utláčateľskými národmi, boj o kolónie, trhy, suroviny atď. Sú to vojny lúpežné z oboch strán (Rím—Kartágo, Anglicko—Nemecko, atď.).

3 Sústava rovnoprávnych národov. Otázka je zložitá. Žijeme nielen v jednotlivých štátoch, ale i v určitej sústave štátov. „V imperialistickej vojne 1914—1917 medzi dvoma imperialistickými koalíciami musíme byť proti „obrane vlasti", pretože (1) imperializmus je predvečer socializmu, (2) imperialistická vojna je vojna zlodejov, vedená pre korisť, (3) v oboch koalíciách je

---

[2]) I. Fencl, K ideovo výchovným aspektům branné přípravy, Sborník MNO 21, Praha 1970, str. 49.
[3]) A. Michňák, D. Engels — veľký znalec vojenství, Sborník MNO 11, Praha 1970, str. 12—13.
[4]) F. Engels: Anti-Dühring, Praha 1947, str. 141.
[5]) V. I. Lenin, Spisy 24, SNPL, Bratislava 1956, str. 398
[6]) V. I. Lenin, Socializmus a vojna, Pravda, Bratislava 1952, str. 28.
[7]) A. Michňák, Vojenskoteoretický odkaz V. I. Lenina, Sborník MNO 81/21, Praha 1971, str. 21, 22.

vyspelý proletariát, (4) v oboch dozrieva socialistická revolúcia. Jedine preto sme proti „obrane vlasti", jedine preto!!"[8]) Pri vysvetľovaní imperialistických vojen musíme mať na zreteli nielen ich charakteristické rysy, ale i diferencie — napr. treba poukázať i na podstatné rozdiely medzi prvou a druhou svetovou vojnou (existencia a zahraničnopolitická a mierová činnosť Sovietskeho zväzu, cieľavedomý národnooslobodzovací boj, vyspelý proletariát, cieľavedomá domobrana obyvateľstva — Leningrad, Moskva a i., vyspelá veda a technika, atď.).

Klasici marxizmu-leninizmu sa cieľavedome zaoberajú i ozbrojenými povstaniami — „ako zvláštnou formou politického boja, závislou na zvláštnych zákonoch, ktoré je treba premyslieť" (V. I. Lenin). Pri príprave VOSR pripomína súdruhom Marxovu definíciu povstania — „povstanie, rovnako ako vojna je umenie" a taktiež hlavné pravidlá tohto umenia:

„1. Nikdy sa nezahrávať s povstaním, ale keď už sa s ním začne, dobre si uvedomovať, že je nutné ho doviesť do konca.

2. Je nutné zhromaždiť veľkú presilu na rozhodujúcom mieste, v rozhodujúcej chvíli, lebo inak nepriateľ, ktorý je lepšie vyzbrojený a zorganizovaný, povstalcov zničí.

3. Keď už povstanie vypuklo, treba jednať s najväčšou rozhodnosťou a bezpodmienečne stoj čo stoj prejsť do útoku. Obrana je smrťou ozbrojeného povstania.

4. Snaž sa nepriateľa prekvapiť, vystihnúť okamžik, dokiaľ je jeho vojsko rozptýlené.

5. Treba dosahovať každodenne hoci i malých úspechov (možno povedať: každú hodinu, ak ide o jedno mesto) a udržať stoj čo stoj »morálnu prevahu«."[9])

K správnemu určeniu sociálnopolitického charakteru vojny je potrebné vedieť — aká je triedna povaha vojny, ktoré triedy ju pripravili, vedú a s akými politickými cieľmi. Podľa toho marxisti-leninisti rozdeľujú vojny na dva základné druhy — na spravodlivé a nespravodlivé. Nespravodlivé vojny komunisti vždy odsudzovali a bojovali proti nim a spravodlivé podporujú. I dnes sa stavíme proti vojnám, o ktoré usilujú imperialistické sily a podporujeme národnooslobodzovacie vojny i povstania utláčaných národov a tried, vojny na obranu vymožeností revolúcie. Aby bolo posudzovanie a hodnotenie objektívne, je potrebné posudzovať ciele vojny z hľadiska záujmov tej triedy, ktorá je hlavnou hybnou silou historického pokroku a teda háji záujmy medzinárodného proletárskeho hnutia. Ľud nechce vojny, chce večný mier, šťastný život — túžil po tom celé stáročia, no vývoj spoločnosti až po víťazstve Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, neskôr po vzniku socialistického tábora, víťaznými národnooslobodzovacími vojnami v koloniálnych a závislých krajinách umožňujú odvrátenie vojny a mierové súžitie vo svete. Imperializmus stratil dominujúce postavenie v prospech socializmu a mieru, socializmus sa stáva určujúcou silou vo svete — čo je podstatné pre otázky vojny a mieru, vojny prestali byť nevyhnutné a mierové súžitie štátov s protichodným hospodársko-sociálnym systémom sa stáva reálnym. Táto koncepcia medzinárodných vzťahov, organicky vyplýva z leninskej teórie socialistickej revolúcie, ktorá ukazuje, že socializmus nemôže pre nerovnomernosť vývoja kapitalizmu zvíťaziť vo všetkých krajinách súčasne, ale po etapách, behom určitého historického obdobia. Ekonomické súťaženie je hlavnou formou mierového súžitia, no v ideologickej oblasti musíme viesť nezmieriteľný boj s imperializmom, neustupovať v triednom boji, nerezignovať v revolúcii. Krajiny socialistického tábora na čele so Sovietskym zväzom vedú cieľavedomú marxisticko-leninskú mierovú politiku, usilujú o kolektívnu bezpečnosť a uskutočňujú internacionálnu obranu socializmu, mieru. Varšavská zmluva o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci je konkrétnou formou vojensko-politickej spolupráce európskych socialistických krajín. V činnosti krajín Varšavskej zmluvy splývajú národné záujmy jednotlivých socialistických štátov s internacionálnymi záujmami obrany spoločenstva socialistických štátov, mieru vo svete. A to preto, že spoločným nepriateľom svetovej socialistickej sústavy i každej jednotlivej socialistickej krajiny, ktorá ju spoluvytvára je medzinárodný imperializmus. Že „buržoázia je schopná všetkých surovostí, aby uhájila kapitalistické otroctvo" (V. I. Lenin), vyjadrujú i slová L. I. Brežneva na XXIV. zjazde KSSZ: „Sily agresie a imperializmu boli síce zatlačené, nie však zneškodnené. V povojnových rokoch rozpútali cez 30 vojen a ozbrojených konfliktov rôzneho rozsahu. Za celkom odstránené sa nedá považovať ani nebezpečenstvo novej svetovej vojny. Nepripustiť, aby sa toto nebezpečenstvo zmenilo na realitu, je životným záujmom všetkých mierumilovných štátov, všetkých národov." Neustále upevňovanie ozbrojených síl krajín svetovej socialistickej sústavy je teda „objektívnou nutnosťou pre úspešnú výstavbu socializmu a komunizmu, vyplývajúcu zo zákonitostí spoločenského vývoja a zo zvláštnosti triedneho boja medzi kapitalizmom a socializmom" (A. A. Grečko na XXIV. zjazde KSSZ).

Jednota celoštátnej a vojenskej výstavby je zabezpečená dôsledným uplatňovaním takých sociálnopolitických princípov ako je triedny princíp, princíp jednoty armády a ľudu a princíp straníckeho vedenia ozbrojených síl komunistickou stranou, ktoré sú vzájomne pevne spojené a vzájomne sa dopĺňajú a predstavujú i východiskové idey vojenského programu komunistickej strany a socialistického charakteru armády.

Nakoľko zásada neprístupnosti kompromisov v ideológii patrí k trvalým zásadám činnosti všetkých komunistických strán, je pre mierové spolužitie špecifické najmä úsilie neriešiť spory vojnou, udržať mier. Práve preto definujeme mierové spolužitie ako vzťah bez vojny medzi štátmi protikladných systémov; na vyššom stupni ako vzťah nielen bez vojny, ale bez armád a bez zbraní, na najvyššom stupni ako vzťah bez sociálnoekonomických príčin vojen a zbrojenia vo veľkej časti terajšieho kapitalistického sveta.

Dialekticky chápaná jednota internacionálneho a národného v obrane socialistickej vlasti našla svoj výraz i v dokumentoch KSČ a je zakotvená v Rezolúcii XIV. zjazdu Komunistickej strany Československa.

Dôsledne vedeckým a cieľavedomým formovaním, rozvíjaním a upevňovaním brannej výchovy v dejepise spolu s ostatnými zložkami komunistickej výchovy prispejeme k tomu, aby žiaci pochopili, uvedomili si a hlboko precítili slová nášho prezidenta, armádneho generála Ludvíka Svobodu: „Nikdy nezabudnite, ako ľahko sme slobodu stratili a ako ťažko a za cenu veľkého úsilia a veľkých obetí nášho a najmä sovietskeho ľudu sme ju dobíjali späť"[10])

[8]) V. I. Lenin, Spisy 35, SNPL, 1957, str. 241.
[9]) V. I. Lenin, Statě o vojenství, NV, Praha 1955, str. 235.
[10]) L. Svoboda, Z Buzuluku do Prahy, NV, Praha 1967.